

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાષ્ટ્ર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૬૩૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સ્વાતી સ્વતંત્રતા

વિષય ૨ : ૨

સતિ રત્નકુમારી.

ગાયન તથા ભાષણસહિત.

રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર

હાં મુળજી હીરજી,

જીવણલાલ સાંકળેશ્વર મેહતા,

સાં કરનાર એચ૦ જે૦ પોરબંદરવાલા.

આવૃત્તિ ૧. પ્રત ૧૦૦૦.

ભુલેશ્વર પ્રીટીંગ પ્રેસ.

સંવત ૧૯૫૯, સને ૧૯૦૩.

કીંમત ૧૨ આના.

હરીગીત.

અતિ વીનયથી વીલુ વીનવીએ
આપી મતિ શુભ સર્વદા,
કાપો ત્રીવીધી તાપને
થાપો કરી શેવક સદા.

સુખી કરો સદ્ગૃહસ્થોને
સુધારી હામ લેયાતી કરી,
મુખેથી માગીએ
જરાતી કૌંપીરાઈટ રાંધણીકાર વિનતી શ્રીહરી.

૬૩૮

આશ્રય આપ્યો અગાઉથી
ઉપકાર ન જાએ કદયો,
સદ્ગુણી શાણા સજ્જનો
અતિ છું આભારી હું થયો.
ન જાણું પીંગળ પાઠ હું
ન આઠગણનું ભાન છે,
વાંચ્યો સુધારી સાહેબો
જીવણ અતિ અજ્ઞાન છે.
માગે છે મુળજી એટલું
સદ્ગૃહસ્થો સૌ સુખી થજો,
નીત્ય ચીત્ત આનંદમાં રહી
સુખ કામ તમ હાથ હજો.

વિનંતી. લા. હું.

સતિ રત્નકુમારી.

ગાયન તથા ભાષણસહિત.

સ્તુતી.

મુત્રધાર—વંદું ! વિશ્વ પતિ.

(૨) વાર

કરે વીનતી ખ્યાન ધરિને, સુખ કરો પ્રભુ દુઃખ હરીને—વંદું—

શાંતું છું સેવક હું તારો, મહેર કરી મુજને ઉગારો—

આપો સન્મતિ. વંદું.

આ રંગ ભુમી પર આજે, આર્ય હીત કૃતાર્થ કાળે—

પ્રભુની અકળ ગતિ. વંદું.

શોભાવી કુળ શુભ રીતેથી, પતિવ્રત પાળી પ્રીતેથી—

પામી મોક્ષ ગતિ. વંદું.

(સ્તુતિ થઇ રહ્યા પછી સભાસદો તરફ જોઈને.)

મુત્ર—અહો આર્યો ! અમો આપની સમક્ષ શ્રી ચંદ્રપુરના—મહારાજા દોલત.

સીંહની પુત્રી રત્નકુમારીનું અપુર્વ નાટક ભજવી બતાવનાર છીએ.

અહા હજી પ્રીયા કેમ નહિ આવી.

નટી—હાજર છું સ્વામીનાથ, મને શી આજ્ઞા છે.

મુત્ર—પ્રીયા, આજે હું આ સભાજનો સમક્ષ સતી રત્નકુમારી વીશેનું ચ.

રીત ઉચ્ચારવાને માટે એક મતે થઇ રહ્યો છું. તેમાં તારી મદદની જરૂર છે.

નદી--સાર પ્રાણનાથ, હું પણ આપના મતને મળતી છું.

સુત્ર--ત્યારે ત્યાં પ્રીયા સત્વર થા, એક ગાયન ગાઇ સર્ભોસદોનું મન રજન કરે.

નદી--જેવી પ્રાણનાથની આજ્ઞા.

ગાયન.

સુણો પતિ મમ પ્રાણથી પ્યારા,
શિયળ સાયવયું એ ખડગની ધારા--સુણો.

દોલતસીંહની રત્ન કુમારી.

ચંદ્ર નગર વીશે બાળ કુમારી

તેના વીચાર છે અતિ ઘણા ન્યારા--સુણો.

ધન્ય આ જગમાં તેવી સતીને,

સર્વે પામે એવી શુભ મતિને,

અરજ કરું છું હું મુગ પ્યારા.

સુત્ર--શાબાશ શાબાશ પ્રીયા, ચાલ હવે સત્વર થા.

(એમ કહી બંને જણ બનય છે.)

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ. રત્નેહપુરની રાજ્ય કચેરી.

પાત્ર--માનસીંહ, ચંદ્રસીંહ, પ્રધાનજી, સેનાધીપતિ, ચોપદાર, સીપાઇએ વીગેરે.

ચોપદાર--ગૌ બ્રાહ્મણ પ્રતિપાળ, રત્નેહપુર પતિ, મહારાજા ધીરાજ,
માનસીંહજીની ગદમપેં નીગાહ રખીએ મહેરબાન.

પાટવી કુમાર શ્રી ચંદ્રસીંહજીની સલામપેં નીગાહ રખીએ મહેરબાન.

અહલ ન્યાષ્ટ, રાજ્ય લક્ષ્મી પ્રધાનશ્રી સલામપેં નીગાહ રખીએ મહેરબાન સલામ.

માનસીંહ—પ્રધાનશ્રી આપણા રાજ્યની વ્યવસ્થા કેવી રીતે ચાલે છે. કન્યાશાળા, પાઠશાળા, હુન્નરશાળા. વીગેરેનો બંદોબસ્ત કેવી રીતે ચાલે છે, તથા પ્રજા સુખ શાંતીથી વર્તે છે કે કેમ ?

પ્રધાન—મહારાજા ધીરાજ જેમ રામ રાજ્યમાં પ્રજા સુખ શાંતીમાં હતા તેવીજ રીતે આપના વડીલોના પુન્ય પ્રતાપે સુખ શાંતીમાં છે.

માનસીંહ—મારા શુરા સેનાધીપતિ રાજ્યનો બંદોબસ્ત કેવી રીતે ચાલે છે.

સેનાધીપતિ—રાજેન્દ્ર સર્વે સૈન્ય રાજ્ય તથા દૈયતના રક્ષણાર્થે નૈયાર રહે છે. દસ લાખ સ્વાર ખાસ લડાઈના કામ માટે રાખવામાં આવેલા છે. આકીનું સરહદ વીગેરે વીગેરે સ્થળે છે.

માનસીંહ—પ્રધાનશ્રી કુમાર શ્રી ચંદ્રસીંહનો વીઘાબ્યાસ સંપૂર્ણ થયો ત્યાર બાદ રાજ્યતંત્ર શીખવવા તમને સોંપેલ છે. તો તેમાં તેમનું ધ્યાન પડે છે કે કેમ ?

પ્રધાન—મહારાજા ધીરાજ કુમાર શ્રીનો વીઘા અભ્યાસ આખા ગુજરાત કાઠીઆવાડમાં સર્વોત્તમ ગણાય છે અને રાજ્યનું ધણું ખર્ચ કામ પણ કરવામાં માહેતગાર થયા છે. તથા લડાઈ કવાયતમાં પણ સારી કેળવણી મેળવી છે. આથી સીદ્ધ થાય છે કે તેમની—આટલી નાની અવસ્થામાં સર્વે બાબતોમાં નીપુણ છે તો તે આગળ જતાં મહા પ્રાકૃમી ને પ્રતાપી થશે.

માનસીંહ—મારા વહાલા પુત્ર ચંદ્રસીંહ. (ચંદ્રસીંહ ઉભો થઈને.)

ચંદ્રસીંહ—પીતાશ્રી શું આજ્ઞા છે.

માનસીંહ—જે કે મારી વૃદ્ધ અવસ્થા છે તો તારે રાજ્યની સર્વે બાબતોથી જાણીતા થવું. માફ દીલ હવે રાજ્ય ખટપટમાં થોડું રહે છે. માટે

તારે તે ઉપર બરાબર ધ્યાન આપવું ને જેમ બને તેમ રૈયત સુખી થાય તેવા કાર્યોમાં શ્રીમીત રહેવું જોઈએ. એજ રાજ્યકર્તાનો ધર્મ છે.

ચંદ્રસીંહ—જેવી પીતાશ્રીની આજ્ઞા.

માનસીંહ—શાખાશ, શાખાશ, મારા વહાલા પુત્ર ધન્ય છે.

ચંદ્રસીંહ—(ઉભો થઈને) આજે એ ત્રણ દીવસ થયાં મારી તખ્તીયત ધણીજ નાદુરસ્ત રહે છે કારણ કે ઉનાળાની સખ્ત ગરમીને લીધે મારું દીલ ધણુંજ ધલરાય છે, ને સાયંકાળનો વખત થયો છે તો આપના મનહરપુર નામના બગીચામાં ફરવાની ઇચ્છા રાખું છું.

માનસીંહ—મારા વહાલા પુત્ર ખુશીથી સીધાવો, પણ વધારે વખત નહિ કરતાં સત્વર આવજો.

ચંદ્રસીંહ—જેવી આપની આજ્ઞા.

પ્રવેશ. ૨ જો

સ્થળ. સ્નેહપુરનો બગીચો.

પાત્ર ચંદ્રસીંહ. ૫ છળથી દાહુભા.

ચંદ્રસીંહ—ઓહો, મીત્ર દેહુભા, આપનું પધારવું અત્રે ક્યાંથી.

દાહુભા—મીત્ર ચંદ્રસીંહ, સાયંકાળને વખતે હું હમેશાં આ બગીચામાં આવું છું. મીત્ર આ સ્થળ મને એટલું તો પ્રીય થઈ પડ્યું છે કે અંહી આવું તોજ મારા જીવને ચેન પડે પણ મીત્ર આપ અત્યારે એકલા અચાનક પધાર્યા તેનું શું કાણુ તે તો મને જણાવો.

ચંદ્રસીંહ મીત્ર હું પણ આપની માફક બે ઘડી મનને મગ્ન કરવાને અત્રે આવ્યો છું તો મીત્ર ત્યાં પેન્ના* અશોકના વૃક્ષ નીચે બેસી જરા આરામ લઈએ.

દોહુલા—હા ભાઈ ચાલો.

(બંને જણ જાયછે.)

ચંદ્રસીંહ—મીત્ર દોહુલા વાહ બાગની સી શુંદરતા છે.

દોહુલા—મીત્ર સાયંકાળને વખતે આ સરીતા તરફથી આવતી થંડી મંદ-મંદ હવા કેવી શીતલતા આપે છે.

ચંદ્રસીંહ—મીત્ર દોહુલા. ગુલાબ. ડોલર. જાંબુજાંબુ, કેનકી માલતી વીગેરે વૃક્ષોના પુષ્પોમાંથી. કેવી સુંદર અને મુગધ હવા આવેછે.

દોહુલા—મીત્ર એ સરવે મનુષ્યના અર્થેજ ઈશ્વરે બનાવેલ છે.

(થોડી વારે વીશ્રાન્તી લીધા પછી.)

ચંદ્રસીંહ—મીત્ર દોહુલા, પેલા ગુલાબના છોડની પાસે જોની, એક પક્ષી આંખને અમળ્યથી આપનાઈ રંગ ઘેરંગી મારી નજરે આવેછે. અહા હા. ! તે પક્ષીની શું શુંદરતા છે. આજ સુધીમાં કોઈ દીવસ એવું પક્ષી તો મેં દીકું નથી. મીત્ર ચાલો તેની પાસે તેને બરાબર નીહાળીએ.

ગાયન ૧ હું.

આજે દીડી ઉદાસી, એ રાગ.

બંને.—ચાલો જોવાને જઈએ.

(૨)

જોવાને જઈએ ઓ મીત્ર મારા.

ચાલો.

નવીન પક્ષી આવ્યું જણાએ.

આવ્યું હવાની લહેરે.

ઓ. મીત્ર.

રંગ ઘેરંગી દીસે છે સાઈં

ન્યાઈ નાંકરી એને જોઈએ.

ઓ. મીત્ર.

ચંદ્ર—નીશ્ચયે એને તો મહેલે લઈ જાયું.

એનાં પિના કેમ રહીએ

ઓ. મીત્ર.

(બન્ને જણ પક્ષીની પાસે આવેને.)

ચંદ્રસીંહ—મીત્ર તેના વાળ બહુજ સુવાળા ને લીસા જણાયછે. ઓ હો ! તેમાં વળી રંગ ખેરંગી હોવાથી મને તો બહુ પ્યાસ લાગે છે.

(એટલામાં પક્ષીએ એવો અકસ્માત કર્યો કે, આપણા રાજ્યપુત્ર ચંદ્રસીંહને પોતાની શકતીથી ઉંચકી એકદમ ગગન માર્ગે લઈ ગયું. દોડુલા આવા ગંભીર અકસ્માતથી મુર્છિત થઈ હર હર શંકરા બોલતાં જમીન ઉપર પડી જાયછે. થોડી વાર પછી શુધ્ધીમાં આવ્યા બાદ.)

દોડુલા—અરે કૂર હૃદય ધીકકછે તને કે આવો દયાજનક બનાવ જોઈને તેના તરફ પુરો દયા દરદીનો પ્રકાશ બતાવતું નથી ! આ હા હા ! પ્રભુ તારી અકૃપાની આ મોટી નીશાની, કારણ કે મારા પરમરનેહી મીત્રને માથે આજે તેં આવો મોટો દુઃખનો બોજો મુકી દીધો પણ તે તેને યોગ્ય નથી. તેં દયા સાગરનું વીશેપણુ ધારણ કર્યું તે શું તારા વીરદને રદ કરવા ! હાય રાજ્યકુમાર તારી શી દશા ! અરે જેની સેવામાં હજારો દાશ દાશીઓ હાજર રહેતાં ને જે હંમેશાં પુણ્યની સંખ્યામાં પોઠનાર તે અત્યારે એક વીકટ અટંગી બુમીમાં ન રાધાર પડ્યો હશે. માટે હે જગતતીયંતા તારા દયા સાગરના વિશેપણુને ઓપ દેવા ધારતો હો તો જ્યાં મારો વહાલો મીત્ર ચંદ્રસીંહ હોય ત્યાં તેને સહાય થઈ સંકટમાંથી મુક્ત કરજે. નહિ તો આ મારા પાપી આત્માને તારી હજુરમાં બોલાવી લે કે જેથી કરી મારે આવા વીપરીત સમાચાર દેવાનો વખત આવે નહિ.

ગાયન ૨ બુ.

મમ મીત્ર આવો મારી પાસ, એ રાહ.

કેવું પક્ષી આ ઘાતકી દોસે, મમ મીત્રને લઈ ગયું આકાશે.
તુજ વીણુ હવે કેમ રહેવાશે, મારો પ્રાણ પલક માંહે જશે.
શુણશે વાત આ તાત જો તારો, તેના દુઃખનો નહિ રહે આરો.
તુજ માત પીતુને શું કહીશ, પુછશે તો ઉતર શું દર્શ.

અહાહા ! શું વિચાર બનાવ, પ્રભુ તારી ચઢતી ગતિ છે. વીધી તે ને લેખ લખ્યા છે તે સર્વે સાચા છે. બીજીય મીથ્યા થાયજ નહિ. અફ-સોસ અફસોસ અફસોસ.

ચાલ હવે સત્વર જઈ તેના માત પીતાને આ દુઃખ દાયક સમાચારથી ચાકેઈ કરે. તે બીચારાં તેની રાહ જોઈ શીકર કરતાં હશે.

(જરા આગળ ચાલી.) અરે શું આ વીપરીત સમાચાર દેવા મને યોગ્ય છે ? (એમ કહી અટકે છે.) નહિ નહિ ચાલ આ વીચાર સરવે વ્યર્થ છે. અંહી બીજું કાણુ છે કે જઈને કહેશે. ખેર, પ્રભુને ગમ્યું તે ખરું.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ. રત્નેહપુરની રાજ્ય કચેરી

પાત્ર--માનસીંહ, પ્રધાનજી, સેનાધીપતી, ચોપદાર, સીપાઇઓ વીગેરે.

માનસીંહ--પ્રધાનજી અફસોસ કે રાત્રી વીતી જતાં મારો પ્યારો પુત્ર ચંદ્રસીંહ આવ્યો નહિ માટે સત્વર તપાસ કરો.

પ્રધાનજી--હું શું હજી સુધી કુમાર શ્રી પધાર્યા નથી ? તેમની હું સત્વર શોધ કરું છું.

માનસીંહ--પ્રધાનજી હજી ચંદ્રસીંહ નહી આવ્યો તેનું કારણ મને કાંઈ અજ્ઞાત લાગે છે કારણ કે હમેશાં જમવાની વેળાએ તો હાજર રહેતો હતો એવો તેનો ખાસ નીયમજ છે. માટે મારું મન ઘણુંજ અધીરું બને છે ને દીલ વ્યાકુળ થાય છે તેથી મને કાંઈ પણ સ્થળે એન પડતું નથી.

ચોપદાર--(પ્રવેશ કરીને) મહારાજા પ્રધાન પુત્ર દોહુમા અંદર આવવા રજા માગે છે.

માનસીંહ—તેને ખુશીથી અંદર પ્રવેશ કરાવો.

(દોહુભા પ્રવેશ કરી નમન કરે છે એટલામાં.)

માનસીંહ—કેમ દોહુભા આટલો બધો ઉદાસમાં છે. પણ ભાઈ ચંદ્રસીંહ ક્યાં છે.

દોહુભા—આપુ એ તો કંઈ સ્વપ્ના જેવું થઈ ગયું.

માનસીંહ—હં હં સ્વપ્ના જેવું શું.

ગાયન ૩જી.

શું કહું વાત વીસ્તારીને એ રાગ.

મન મુઝાએ મારું બહું, ન થાય મુખે ઉચ્ચાર,

શું રે કહું આપ આગળે, દીલે દુઃખ અપાર. મન.

બંને મળી ઉભા બાગમાં આવ્યું પક્ષી ત્યાં એક,

જોવા ગયા તેહને અમો પાસે ઉભા જઈ છેક. મન.

પક્ષી કુમારને લઈ ગયું, ગયું ગગન મોઝાર,

એકલો હું ત્યાં રહ્યો, આવ્યો અંહી તતકાળ. મન.

કર્મ કુટયું આપુ આપણું કહું શું એ કથાય,

લખ્યા છટ્ટીએ લેખ જે ભાવી મીથ્યા ન થાય. મન.

માનસીંહ—અરે હાય આ શું ? હું વીપરીત સમાચાર શ્રવણ કરું છું.

શું પ્રભુ મારો ચંદ્રસીંહ ક્યાં ગયો. અરે વીજુ તેં મને વૃદ્ધા અવસ્થામાં

એક રત્નરૂપી પુત્ર ધણા પરિશ્રમે ભેટ આપી તે ભેટ કપટથી છીનવી

લેવા તારો હેતુ હતો તો મને એવી ચક્ષીત ભેટ અર્પણ કરવીજ નહોતી.

અરે હું નીર્ભાગ્યાના ભાગ્યનો ઉડ્ય થયો સમજતો હતો પણ હવે આ

સમાચારથી સાખીત થાય છે કે વીજુની અકૃપાનાં આ ચીન્હ છે.

અરે મારા શાણ્ણા પ્રધાન આ આગતની સારવાર જલ્દી નહિ થાય

તો આ પાપી આત્મા જગતકરતાની સેવામાં જવા તત્પર થાય છે. અરે

મારા મનના વીચારો સરવે નીરુદ્ધ થયા. થોડી મુદતમાં તેને રાગ્યાબીષેક

આપવાનો મારો અભીલાષ હતો તે મનમાં પુરેસો મોતીનો ચોક મન-
માંજ રહ્યો.

પ્રધાન--મહારાજ આમ અધીરા શું બનો છો. કરતા હરતાની મરણ
વીરદ આપણો પ્રયાસ નીતકળ છે. માટે આમ સેચ કરવાથી શું.
વળવાનું? અમે તથા સેનાધીપતિ હમણાંજ તપાસ માટે સત્વર
અંદોબસ્ત કરીએ છીએ. ઈશ્વર કૃપાથી ત્યાં આપણા પવીત્ર ધર્મના
પ્રત્યક્ષી કુમારશ્રીનો ચોકસ પત્તો મેળવીશું. આપ નીચીનત રહો.
માનસીંહ--ચોપદાર કચેરી બરખાસ્ત કરો.

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ ચંદ્રપુરનો બગીચો.

પાત્ર--ચંદ્રસીંહ, પાછળથી રત્નકુમારી પોતાની સાહેલીઓ સાથે.

ચંદ્રસીંહ--અહા વીભુ તારી ગહન ગતી છે. અરે હું ક્યાં અને મારા
માત પીતા ક્યાં અક્ષમાં! શું રચના રચાવી, પાલુ કીક જગત પીતાં
જેવી તારી ઈચ્છા. વૃથા શેચ કરવો મીથ્યા છે.

કારણ કે હું ક્ષત્રી પુત્ર છું વળી મારા ધર્મ મુજબ કપટ એ મનુ-
બને માટેજ છે વીભુ એ રાત્ન્યતાજ લઇને કપટતાજ અરપણુ કર્યો તો તે
પણ તેની મરણથી અંગીકાર કરે. પણ હવે ક્ષુધાથી મારો આત્મા બહુજ
પીડાય છે તો હવે ક્ષુધા બુજવવા આ બાગમાં જઈ કંઈ ફળ ફુલનો અહાર
કરી ક્ષુધાને શાન્ત કરે.

અહા બાગ કેવો રમ્ય લાગે છે.

ગાયન ૪ થું

એક ઈમેજ નવો રાગ.

કેવો સુંદર મનહર લાગે, લગ્ની રહ્યો આ બાગ લગ્ની રહ્યો આ બાગ. (૨)વાર
કેવી કેળો લગ્ની રહી છે, કુજ કરેણો આપી રહી છે.

દ્રાક્ષ લતાએ જુમી રહી છે, પુરણ પ્યારો બાગ.

કેવો.

ગુલાબ ફાલર જાઈ બહુકે છે, વૃક્ષ લતાએ રનેહ બેટે છે,
સુગંધી સરવે એહ ફેંકે છે ફૂલ તણા નહિ પાર.

કવો.

અંદ્રસીંહ—વાહ વાહ બાગ તો બહુજ સુંદર દેખાય છે. જાઈ, જુઈ, બટ
મોગરો ગુલદાવદી, વીગેરે પુરપોના વૃક્ષો પણ મનને આનંદ
પમાડે તેવાંજ છે. અરે આ ગુલાબ અને ગુલછબો તો વળી હૃદય
વાળે છે. પણ ચાલ જીવ ધણા દીવસ થયાં રખડું છું તેથી છેક
થાકી પણ ગયો છું માટે હાલ તો પેલા કાચ ઉપર જઈ જરા આ-
રામ લઉં. (એટલામાં રત્નકુમારી સાહેલીઓ સહીત પ્રવેશ કરે છે.)

રત્નકુમારી—સખીઓ આજ શુભ દીવસ છે માટે બેનો આપણા
ધર્મ અનુસાર એક ગરબો ગાઈને મનને આનંદ પમાડીએ.

(સર્વે સાહેલીઓ સાથે)

ગાયન ૫ મુ—ગરબો—

બહુ આનંદનો દીન આજ હળી મળી રમીએરે,
સજ સોળ સરો શણગાર ઉમંગે ફરીએ રે.
તાલ એકજ થાય તમામ તેમ કરી રમીએ રે,
બેની આપણા દીલની દાઝ કેમ કરી ઓલીએ રે.
તમારે કરે રૂડો ચુડલો રે લોલ, માંડે જડ્યાં નીલમ નંગળે
ચુડલો અમર રહો હેમનો રે લેલ.
પાળો પતિવ્રત પ્રેમથી રે બેન ઉપજે છે હર્ષ અથગ રે
ચુડલો અમર રહો હેમનો રે લોલ
કંકણ કર વીરો ચમકે તમારાં રંગે દીસો છા બેની રૂપાળાં.
એ સૌ રહેશે તમારાં રે વ્રતની વીધીને પાળો
જાંઝરનો ઝમકારો તમારો રાગ દીસે છે બેની રૂપાળો,
રાસડો પ્રીતેથી ગાઓ રે વ્રતની વીધીને પાળો.

રત્નકુમારી--એનો આળે એકાદસીનું વૃત છે, માટે શિવ પુજન સારું પુષ્પ ખીલી પત્ર આદી એકઠાં કરવાને સત્વર થાઓ હું જરા વી-
આન્તી લઉં છું. (એક સખીએ આપણા રાજ્ય કુમાર ચંદ્રસીંહ
સુતેલો છે ત્યાં આવી રાજ્ય કુમારને જોતાંજ હાથ ધેલી બની
રત્ન કુમારી પાસે દોડી જાય છે.)

રત્નકુમારી--વહાલી સખી આમ બહાવરી બની કેમ દોડેછે. એવું તે શું
આશ્ચર્ય છે.

દાસી--એન આપે કદી નહિ જોએલું હોય એવું રમકડું.

રત્ન--હું રમકડું તે શું ?

દાસી--એન શું કહું આ બાગની અંદર એક ચંદ્રની મર્યાદા મુકાવે તેવો કા-
ન્તીવાન એક રાજ્યકુમાર અધોર નીદ્રામાં સુતેલો છે.

રત્નકુમારી--ચાલો સખી ત્યારે તેને જોઈએ તો ખરાં (એમ કહી બન્ને તેની
પાસે જાય છે.) અ હા હા શું તેનો રમ્ય ચહેરો તેને જોતાંજ મારી
સર્વ કળા તે છીનવી ગયો છે પણ અરે સખી મને તો એમ લાગેછે એ
કોઈ રાજ્ય રત્ન છે એમાં તો શક નહિ.

સુખાધા--આઈ સાહેબ ખરેખર એમજ છે.

રત્ન--એન એનામાં એવો ગુણ માત્રમ પડેછે કે જેમ સુખક લોકાને આકર્ષી
લેછે તેમ એ બીજાના ચીતને હરી લેછે. ખરેખર મને તો એમજ લાગે
કે કારણકે એને તો મારે ચીત હરી લીધું છે.

ગાયન. ૬ હું

જે સખી મુજ ચીત હરનારો.

(૨) વાર.

છેલો, રસીલો, છકેલો, છખીલો આ.

એછે મુજને પ્રાણથી પ્યારો.--જો.

વીરહળ થયું મન વીયોગ કરે દહન તેથી તજગે છે મન.

વીવીધ મુજને થાય વીચારો.--જો

ઉઠોને રસીકારાજ અબજાની જાણી દાઝ.

પ્યારા મારા પ્રેમે પધારો,—જે સખી.

રત્ન—સખી અહાહા સું તેનું રમણીય મુખ, સખી મને કંઈ મુજતું નથી.

એને હાલ નીંદ્રામાંથી જાગૃત કરું ને મારો ખરો પ્રેમ વીદીત કરું પણ

મારા ધર્મ પ્રમાણે સાહસ કરું એ મને યોગ્ય નથી.

માટે જેમ બને તેમ તેને મોહબંધથી બાંધી તેમજ હું પણ તેને મારી મુદ્રીકા તેના હસ્તમાં આરોપી પ્રેમીને મારો ખરો પ્રેમ જાહેર કરું. (સુ-બોધા, કીક થયું વીંટીની અંદર તેનું નામ ઠામ જણાય છે તેમ આપનું પણ સરવે ટુંકાણું વીંગેરે છે.)

એન હવે સત્વર જઈ મારા માત પીતાને કહું કે મને સ્વયંવર વરવાની ઇચ્છા છે તેથી સત્વર રચી તેમને મારી ચીડી લખી તેડાવી લલ્લશ માટે ચાલ સખી હવે મારા વીચાર પ્રમાણે મારું મન ધર તરફ દોડેછે.

સુ—હા એન ચાલો.

(બન્ને ધર તરફ જાયછે ને રાજ્યકુમારને વીશે માલીને કહેતી જાયછે)

ગાયન.

રત્ન—વહાલા જાણું છું બધી વાતરે લટકાળા લાલા.

પ્રીતીનાં આવરણ પારખુ પ્રીતથી.

નહી કરું તમને ન્યારા.—વહાલા.

સાખી

રાખો મુજને પ્રીતથી પ્રીતમ આપ સંગાથ.

અરણુ મારી એટલી, સ્વીકારો મુજ નાથ.—વહાલા.

જઈ કહું મુજ તાતને આ વાત.

થઈ ચુક્યા તમે પ્યારા.—વહાલા.

રહીશ નહી હું તમ વીના ઘડી ન્યારા.

સાચા છે તમે પ્યારા.—વહાલા.

રત્ન--(અદ્રસ્ય પછે) બહાના પ્રણામ, પણ છેવટ એટલી આતુરતા જણાવું છું કે હું રંકનું આમંત્રણ સ્વીકારી જલદી પધારશો. નહિ તર આપવીના એક ક્ષણમાં (હું રત્ન કુમારી) એવું નામ આ દુનિયામાંથી ચઢીત થશે માટે તમારા ક્ષત્રી ધર્મે પ્રમાણે હું અબળાને સ્વીકાર કરવા પધારશો.

વીણુ આ બાબતમાં તારી મંદદત્તી જરૂર છે કારણકે તારા વીના મારા વીચાર કોઈ બીજો સફળ કરનાર નથી.

(માલી મારા હુકમ વગર આ રાજ્ય કુભારને જવા દઈશ નહિ.

એમ કહી ચાલી જાયછે)

(ત્યારબાદ ચંદ્રસીંહ જાગૃત થાય છે.)

ચંદ્રસીંહ--અ હા હા વખત ઘણો થઈ ગયો છે અને હું આ સ્થળે કેટલો વખત નીદ્રાવશ રહ્યો તેનું મને કાંઈ જ્ઞાન રહ્યુંજ નથી.

(પોતાના મોઢા ઉપર હાથ ફેરવતાં વીટી જોઈને.)

ચંદ્રસીંહ--આ મુદ્રીકા મારા હસ્તમાં કેની હશે ખરેખર આ મુદ્રીકા મારી તો નહિજ અરે હું નીદ્રામાં છું કે શું ?
નહિ નહિ ખરેખર મારી નજરેજ જોઈછું અને નીશ્ચય જાગૃતજ છું એમાં તો શક નહિ.

વાહ તેની શું મનહર મુર્તિ છે પ્રભુએ નવરે દીવસેજ આ રત્ન ઘડ્યું દીસે છે.

ગાયન. ૮. મું.

કેની મુદ્રીકા દીસે છે અરે આ મુગ્ધ હસ્ત માંદી

ખરે નીદ્રાવશમાં બદલી ગયું કોઈ આંહી.

આ તસખીરે માઈ ચીત ખરે ચેરી લીધું

ઘણી ખુસીથી મને આ મુદ્રીકાનું માન દીધું.

ચંદ્રસીંહ—ખરે શી તેની ખુબશુરતી, પ્રભુ એવો કોણ મહા પ્રતાપી જન્મે હશે. પ્રભુ આ મુદ્રીકા જોતાંજ મને એમ લાગે છે કે તે પ્રેમી મનેજ તેનો ખરો પ્રેમ અર્પણ કરી ગઈ હશે.

હું જગત કરતાં એવો શુભ સમય હવે તો સત્વર આપજો એ ચંદ્રવદની ને એક વાર તો જઈને બેટું.

(એમ કહી ચાલવા માંડે છે ને માલીનું કહેવું યાદ આવવાથી અટકી જાય છે.)

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ રત્ન કુમારીનો મહેલ.

પાત્ર—રત્નકુમારી વીરબા પાછળથી દોલતસીંહ.

વીરબા—પુત્રી તારી ઉમર હવે મોટી થઈ. તને તારા વીવાહ વીશે જ્યારે પુછીએ છીએ ત્યારે ના કહેછે તેનું શું કારણ.

રત્ન—માતૃશ્રી મારો વીચાર તો એવો છે જે સ્વયંવર વરવા, પછી માતૃશ્રી આપની જેવી મરજી.

વીરબા—ચાલ ત્યારે હું તારા પીતાને વાત કરું ને મારો વીચાર પણ એમજ છે.
(એટલામાં દોલતસીંહ આવે છે.)

દોલતસીંહ—પ્રીય આજ કંઈ વીચારમાં નીર્મળ થએલી જણાય છે.

વીરબા—પ્રાણનાથ વીચાર તો માત્ર એજકે આપણી પુત્રી રત્નકુમારી લગભગ ૧૩ વરસની વયે પહોંચી છે તો તેના સગપણ વીશે મેં તેને પુછ્યું તો તેને જણાવ્યું કે આપણા ક્ષત્રી ધર્મ પ્રમાણે મારે તો સ્વયંવર વરવા ફરજ છે તો તમારી શું મરજી છે તો એમજ છે કે તેમ થાય તો ધણુંજ સાર.

દોલતસીંહ—તહુ સાર પ્રીયા મારો પણ એજ મત છે. આજે કચેરીમાં જઈ પ્રધાનને પહેલું એજ કામ સોંપું છું.

(દોલતસીંહ કચેરીમાં જાય છે.)

પ્રવેશ ૬ ઠા.

સ્થળ. દોલતશીંહની રાજ્યકચેરી.

પાત્ર. પ્રધાન, સેનાધીપતી. ચોપદાર, શીપાઇઓ વગેરે.

દોલતશીંહ-પ્રધાનજી, પુત્રી રત્ન કુમારીની વય લગલગ તેર વરસની થઇ માટે મારો વીચાર સ્વયંવર કરવાનો છે તો તમે સર્વે રાજરાણાઓને પત્રીક લખી રવાના કરો.

પ્રધાન-જેવી મહારાજની આજ્ઞા. (શીપાઇને હુકમ કરવાથી કાશીરામ ગોરને ખોલાવી લાવેછે.)

(કાશીરામ પ્રવેશ કરી આશીર્વાદ દઇ બેસેછે.)

પ્રધાન-કાશીરામ, મહારાજ સાહેબનો એવો હુકમ છે કે આ પત્રીકાઓ જે ઠેકા રાજરજવાડા છે ત્યાં સત્વર પહોંચાડો.

ગોર.-બહુ સારું હું સત્વર જાઉં છું.

(એમ કહી મહારાજ જાયછે.)

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ. રત્ન કુમારીનો મહેલ.

પાત્ર-રત્નકુમારી તથા દાશી.

રત્નકુમારી-આજી ઇવ ત્યારે વહાલા ચંદ્રને પણ એક આમંત્રણ પત્રીકા મોકલાવું.

પ્રીય ચંદ્ર, પ્રકાશ કર ને તારા પવિત્ર કીર્ણનાં દરશનની અભીલાષા રાખનારને તું તારી શેવામાં લે.

જ્યારથી આગની અંદર વશીકરણ મુર્તિનાં દરશન થયા છે ત્યારથી અન્ય કોઇ પદાર્થ નીરખવાને મન અભીલાષા રાખતું નથી.

નીંદ્રામાંથી સચેત કરવાને મન દોડ્યું હતું, પણ બાચારીથી કબજે રાખ્યું.

સગળ કે સતી ધર્મને દુષણ બાજો ને સંસારીક કાયદાનું ઉલ્લંઘન નહીં કરવાના હેતુથી એ સાહસ પગલું નહિ ભર્યું. મારી ઝાઝી પરિક્ષા કરવા માગતા હો તો આપના અંતઃકર્ણના ચમત્કૃતિ જોશો તો માલુમ પડશે કે આ પ્રેમીના ઘટમાં કેના નામની પવીત્ર માળા જંપાઈ રહી છે. તે કોઈ નહિ પણ પ્રીય ચંદ્ર તારીજ. હવે ઝાઝુ લખવાને હું પામર અશક્ત છું, પણ જે આપ આપની ક્ષમી ધર્મની રીતી પ્રમાણે પગલું ભરો તો આ અળખાની સહાય કરવી એ આપની ફરજ છે તો હવે મારું ખરું હૃદય જે એકજ પ્રેમથી સચેત હતું તે આપે છીનવી લીધું તો હું હૃદય સુન મુર્તિ કેમ દીવસ નીર્ગમન કરતી હોઝશ તે આપના હૃદયને પુછો. મારા પીતા તરફથી તથા એક મારા ખરા પ્રેમ તરફથી આ બંને આમંત્રણનો સ્વીકાર કરી આપની પવીત્ર મુર્તિના દરશનનો ભાલ આપશે. પ્રીય, ઝાઝું લખવા કરતાં છેલ્લી હકીકત એ છે જે આપ મુદ્દત અનુસાર નહિ પધારો તો આપ વીના આ નાશવંત દેહ પોતાની ફરજ અદા કરી પેદા કરનારની હબ્બરમાં જશે માટે જે ક્ષત્રી ધર્મને આપ ચડાવવા માગતા હો તો જલદી પધારશો એજ.

હીં આપની છાંદગીની સાથ રહેવાની

અબીલાસ રખનાર દાસીના અથાથોગ્ય.

(પત્ર લખી દાસીની સાથે મોકલાવે છે.)

મનેશ ૮ મો.

સ્થળ. બગીચો.

પ્રાત્ર ચંદ્રશીલ, પાછળથી દાસી.

ચંદ્રશીલ

વારી વારી તમ પર વારી જઈ ગઈદારી.

જઈ ગઈદારી પ્યારી જઈ ગઈદારી—વારી

અધીરો બન્યો છું નારી જોવા છબી તારી

મને પીઓ પ્રેમ રસ વારી—વારી.

તમ વીના પ્યારી મુજથી જરા ના રહેવાય

તમે આવો પ્રીતથી પ્યારી—વારી.

ચંદ્રશીલ—રખત ઘણો થયો છે. ચાલ જવ હવે તો જે પ્રેમી બાણ મારા હૃદયમાં લાગી રહ્યું છે તેનો જખમ રૂઝાવવાનો પ્રયત્ન કરું. અહાહા પેલું સામેથી કોઇ આવતું જણાય છે. ખરેખર કોઇ દાશી જેવું માલમ પડે છે, પણ એ તો મારી તરફ આવતી જણાય છે. હાં નકકી રત્નકુમારીએ તો નહિ મોકલી હોય. અરે તેના હાથમાં પત્ર જેવું કંઈ જણાય છે. (એટલામાં દાસી ચંદ્રશીલ પાસે આવી પહોંચે છે ને પત્ર સામે ધરી.)

સુબોધા—કુમાર શ્રી, આ પત્ર મારી બાઇ સાહેબે આપને મોકલેલો છે તે દેવો.

ચંદ્રશીલ—લાવ-અને તારી બાઇ સાહેબને પ્રણામ કહેજે.

સુ—સાર-રાજેન્દ્ર ખુશીથી કહીશ, દેવો હવે મને રખ છે.

ચં—હા ખુશીથી સીધાવ. (દાશી ગયા બાદ કાગળ વાંચે છે.) અહા પત્રની શી છટા છે! અરે તેણે તો મને તન અને મન અર્પણ કર્યું હોય તેમ લાગે છે. માટે હું પણ મારા ધર્મ પ્રમાણે આ શુભ પ્રસંગે જઈ વીનય મેળવું. હે વીજી, તું સહાય કરજે.

ગાયન ૧૦ મું.

ચંદ્રશીલ—થાય સ્વયંવર ચંદ્રનગરમાં. (૨) વાર.

દોલતસીંહની રત્નકુમારી, વરસે મને સ્વયંવરમાં. થાય.

દેશ પરદેશે આમંત્રણ જાશે, શુરવીર ક્ષત્રી ત્યાં ભરાશે,

આનંદ અતિ ઘણો છે મુજ ઉરમાં. થાય.

ચાલ હવે હું તૈયાર થાવું, સ્વયંવરમાં સત્વર જાઉં,

નામ દીપાવું ક્ષત્રી કુળમાં. થાય.

પ્રવેશ ૯ મો.

સ્થળ. ચંદ્રનગરમાં સ્વયંવર મંડપ.

પાત્ર—મદાંધર્સીંહ, ગર્વસીંહ, ધીરસીંહ, માનસીંહ, અભયસીંહ,
ગુમાનસીંહ, કેશરીસીંહ, પાછળથી ચંદ્રસીંહ વીગેરે.

દાહતશીંહ—પ્રધાનજી આમંત્રણ આપેલ સર્વ રાજાઓ આવી પહોંચ્યા ?
પ્રધાન—હા, રાજેન્દ્ર સર્વે આવી પહોંચ્યા છે.

દા.—તો સરવેને ખબર આપો કે, રાજાઓ સ્વયંવર મંડપમાં ખીરાજ-
માન થાય.

(સ્વયંવર ભરાયા બાદ, રત્નકુમારી પોતાની દાસીઓ સાથે મંડપમાં કુ-
રમાં વરમાળ ધારણ કરી, પ્રવેશ કરે છે, જે ચંદ્રસીંહના ગળામાં વરમાળ
આરોપે છે.)

ગાયન ૧૧ મું.

સર્વે પાત્રો.—ગતિ પ્રભુની ન્યારી. ગતિ પ્રભુની ન્યારી.

સુખેસ જોડું સદાયરે.

ગતિ.

કાણુ ભુમિનો ચંદ્રસીંહ, રત્નકુમારી મારી.

ગતિ.

પ્રભુ જોડીએ અવીચળ રાખો એવી અરજી છે મારી.

ગતિ.

દાહતસીંહ—પ્રધાનજી, વારાંગનાઓને બોલાવો.

પ્રધાન—જેવી મહારાજાની આજ્ઞા.

(વારાંગનાઓ પ્રવેશ કરે છે.)

વારાંગનાઓ— ગાયન ૧૨ મું.

નાચ.

આજ અતિ ઉર આનંદ આનંદ. (૨) વા.

ગાઓ નાચો, રમજુમ, હુમહુમ,

ધુધરી આજત હુમ છનનનન.

આજ

સર્વે મળી આનંદ વધાર્યો,
ધન્ય ધન્ય ધડી આ દીન આજે.

થેષ થેષ થેષ થન થનનનન. આજ-

મરદંગ આજે ધીરકીટ ધીરકીટ.

ધાધા કીડાન કીડાન તકધા.

ધાની તકકીટ છુમ છનનનન આજે.

દાલતસીંહ-પ્રધાનજી આ વારાંગનાઓને શીરપાવ આપી ખુશી કરો.

પ્રધાન---જેવી મહારાજની આજ્ઞા.

(પછીથી કચેરી ખરખાસ્ત કરે છે.)

પ્રવેશ ૧૦ મો

સ્થળ રત્નકુમારીનો એકાન્ત મહેલ.

પાત્ર---ચંદ્રશીંહ તથા રત્નકુમારી.

ગાયન ૧૩ મું.

રત્નકુમારી---પ્રભુ જોડી તમે દીક મેળવી, હવે આપજો સદા સુખ.

સુખ દુઃખનો તું સ્વામી છે જગપતિ.

સુધારી દે સંસાર અમને આપી સુમતિ.

પ્યારા છું દાસી તારી.

અં---લલી પ્યારી લલે પ્યારી.

રત્ન---કરો નજર દયાની સારી.

અં---થાય જય જય જય જય.

પ્રવેશ ૧૧ મો.

સ્થળ મદાન્ધસીંહનું એકાન્ત ભુવન.

પાત્ર.—મદાન્ધસીંહ.

મદાન્ધસીંહ—અહાહા ! ખરેખર, કોમળાંગી મારા હાથમાંથી છટકી ગઇ. વાહ ! શું તેની લાવણ્યતા. તેની હંસ જેવી ચાલ જોઇ છે ત્યારથી મારું મન ઘણુંજ વીરહલ થયું છે. પણ વૃથા, હાય હાય એને તો દુષ્ટ ચંદ્રશીંહ લઇ ગયો. પણ હીક છે બચ્યા ચંદ્રસીંહ, મારા હાથ હજી સુધી તેં જોયા નથી. એ ચીત હરનાર ચતુરાને લઇ તું કેટલા દીવસ સુખી થાય છે તે તું જો. એ મનહરણી બ્યારથી તારા ઘરમાં આવી ત્યારથી એમ ધાર કે તારી દશા ફરી ગઈ. લોહાને પાએ પનોતી બેડી સમજ. જેમ શનીશ્વરે વીક્રમ વીગેરે રાજાઓને નડી દુઃખની સીમા રાખી નહોતી, તેમ હું શનીશ્વર, મારા સ્નાયુમાં લોહીનું હરવું ફરવું છે ત્યાં સુધી, અરે આ શરીરની અંદર હાડમાંસ છે ત્યાં સુધી પણ, હું તારો પીછો છોડનાર નથી, ને એ કોમળાંગીને તારી નહીં પણ મારી કહેવરાવું ત્યારેજ હું ક્ષત્રી ખરો.

ગાયન ૧૪ મું.

મદાન્ધ.—જલદી જઇ લાવું હું એ નારી પ્યારી મારીરે,

શીંહતાલુંલક્ષ શું શીયાળ જાય મારીરે.

જલદી.

એ પાપીને મારી કાપી કીરતી વધારીરે,

વપુમાંહે ક્ષત્રી શુર નથી ગયું હારીરે.

જલદી.

નજરે નીહાળ થાય કેવી દશા તારીરે,

ખરો છે સંકટ હવે સાચો મનમાંહેરે.

જલદી.

પ્રવેશ ૧૨ મો

સ્થળ મદાંધર્શીહની રાજ્યકચેરી.

પાત્ર—મદાંધર્શીહ, પ્રધાન, સેનાધીપતિ, ચોપદાર, શીપાઇઓ વીગેરે.

ચોપદાર—ગૌઆલણુ પ્રતિપાળ, મહારાજધીરાજ, મદાંધર્શીહકી કદમપેં નીગાહ રખીએ મહેરબાન સલામ.

અદલ ન્યાઇ રાજ્ય ભકત પ્રધાનજીકી સલામપેં નીગાહ રખીએ મહેરબાન.

મદાંધર્શીહ—મારા વહાલા પ્રધાન, દુષ્ટ દોલતશીહને પુરી સજાએ પહોં ચાડીશ ત્યારેજ મારો જીવ શાન્ત થશે, કારણ કે તેણે મારું માયું નહિ સ્વીકારતાં સ્વયંવર રચ્યો છે. (નીસ્વાસ નાખી.)

અરે હાય હાય ! તે મદન પ્રજવલીત ભોવન શોભાવનારી સુંદરી મારા હાથમાંથી તો ગઇજ. અરે તેનું મુખાર્વીંદ જોતાં મારા દીલમાં જેમ સુવર્ણમાં હીરો જડાઇ જાય છે, તેમ તે જડાઈ ગઈ છે. હજી તો તેનું મુખાર્વીંદજ જોયું છે ત્યાંજ મારું મન આકર્ષી લીધું છે, તો તેની સાથે અહરનીંશ વીહાર કરતો હોઉં તો કેટલું સુખ ઉત્પન્ન થાય ? અરે શું તેને દુષ્ટ ચંદ્રશીહ લઈ ગયો ને મારા દીલની અપેક્ષા નાબુદ કરી ગયો ? નહિ નહિ, તેમ કદી થનાર નથી. કદી જો કે આ દેહનો નાશ થાય અને તેને માટે અસંખ્ય દુઃખો વેઠવાં પડે તો પણ મારી મનોવૃત્તી કદી ફરનાર નથી. મારા વહાલા સેનાધીપતિ, આપણું તમામ સૈન્ય તૈયાર કરો.

સેના.—જેવી આપની આજ્ઞા.

(સૈન્ય તૈયાર થયા બાદ.)

ગાયન ૧૫ મું.

મદાન્ધ.—શુરા સરદાર, થઇ તૈયાર, અહી હથીયાર,

જનવું સંગ્રામે, જનવું સંગ્રામે.

શુરા.

અરે શીયાળ, સીંહની ફાળ, ચુકાવે આ કાળ,
આવીને સામે, આવીને સામે.

શુરા.

ધરી હામ મેડક કદી મણીધર સામે થાશે,
શુ ? તેનાથી જવાશે ?
નહિ, નહિ, જીવ તેનો જાશે.

ઝટપટ, ઝટપટ, ઝટપટ ચાલો ધરીને ધરીને ધરી હામ હામ હામ.
કરં ખુવારી, દુરમન મારી, ઠરીને બેશું હું ત્યારે હામ હામ હામ.

પ્રવેશ ૧૩ મો

સ્થળ ચંદ્રનગરનું પાદર.

પાત્ર--મહાન્ધસીંહ, લશકર સાથે.

મહાન્ધ--મારા પ્યારા પ્રધાન. આપણા તરફથી એક સીપાઈ પત્ર લખને
મોકલો તે પત્રમાં એજ હકીકત જે કાં તો તું શણ આવી સુંદરીને
સોંપી જ નહિ તો હામ હોય તો લડવા તૈયાર થા.

પ્રવેશ ૧૪ મો

સ્થળ ચંદ્રનગરની રાજ્યકચેરી.

પાત્ર--દાલતસીંહ, ચંદ્રસીંહ, પ્રધાન, સેનાધીપતિ, કચેરી મંડળ
વીગરે.

આપદાર--મહારાજ કાંઈ એક શીપાઈ અંદર આવવા અરજ ગુજારે છે.
ચંદ્ર--ખુશીથી તેને પ્રવેશ કરાવો.

(શીપાઈ પ્રવેશ કરી પત્ર લાલાપર ચડાવી આપે છે.)

અંદ્ર—(પત્ર વાંચી નકશી ક્રોધ કરીને.)

અરે મદના લરેલા મદાન્ધસીંહ, ધીકકાર છે તને ને તારા માતપીતાને. શું આવી તારી ધમકાથી ખરા ક્ષત્રી વીર્યથી ઉત્પન્ન થએલ ચંદ્રસીંહ કરી જશે? નહિ નહિ, મારા નામના ઉજવલ કૃત્યથી તું માહેતગાર નથી. પણુ પ્રીકર નહિ, તે કૃત્યની ક્યારે પીછાણુ પડશે કે જ્યારે રણુ સંગ્રામમાં મારી શુરી સમશેરની ધારનો સ્વાદ ચાખીશ ત્યારેજ. અરે દુષ્ટ જરા તો વીચાર કર કે પ્રભુને ત્યાં એવો ક્યાં ઇનસાફ છે કે, તારા જેવા પથ્થરને રત્નથી સ્પર્ષ થાય. અરે પાપી તું ગર્વના શીખર ઉપર ચડીને આવેલ છે તો એ અપવીત્ર શીખર ઉપરથી ઉતારવાને હજુ મારી શુરી સમશેર સાખીત છે. અરે જ્યાંસુધી મારી નસોમાં રૂધીરનું હરવું ફરવું છે ત્યાં સુધી એ અમુલ્ય રત્ન તારા જેવા કંગાલના હસ્તમાં આવે એવો જો સ્વપ્ને વીચાર રાખતો હો તો તારી ભુલ છે. અરે તું નહિ સમજ સિંહનાં બચ્ચાં તો હાથીનોજ શીકાર કરે. માટે તારા બહોળા શૈ-
ન્યમાં ફક્ત એક ચંદ્રસીંહજ બસ છે. જેમ એક મોટા વેરાન જંગલમાં એક અગ્નીનો તણુખો ક્ષણમાં પ્રજલીત થઇ નાબુદ કરેછે તેમ આ ચં-
દ્રસીંહ તારા બહોળા શૈન્યમાં એક અગ્નીરૂપ સમજ. હજુ વીચારી આ વીકાળ સીંહને સ્વાધીન થઇ જાય તો ઠીક છે.

ગાયન. ૧૬ અં

ચંદ્રસીંહ—મદાં અંધે અરિ ઠાર કરું, હાથે અસી ધારીરે.

હાથે અસિ ધારી કરું, લડાઇની તૈયારીરે.

મદાં—

જ્યારે જોઉં તીઆં, જોર અરીનુંરે.

મારું ઠાર મારું શોધી, શત્રુને સંભાળીરે.

મદાં—

હાલ—શાખાશ. શાખાશ. મારા વહાલા ચંદ્રસીંહ, ક્ષત્રીની એજ રીતી છે. જ્યાં સુધી આપણા સનાયુમાં રૂધીરનું હરવું ફરવું છે ત્યાં સુધી એવા દુષ્ટોના

ગર્વને ઉતારી યમપુરી દ્વારમાં પહોંચાડી, ભુમી ઉપરનો ભાર ઓછો કરવો એજ ક્ષત્રીઓનો ધર્મ છે.

અં—હવે હું સત્વર રણ સંગ્રામમાં જાઉં છું. આપ નીચીંત રહો.

(સ્વગત.) ચાલ પ્રીયા પાસેથી રજા લઇ જાઉં.

પ્રવેશ ૧૫ મો

સ્થળ ચંદ્રસીંહનું એકાન્તભુવન.

પાત્ર—રત્નકુમારી તથા ચંદ્રસીંહ.

ચંદ્રસીંહ—પ્રીયા, મારી વહાલી પ્રીયા, દુરુટ મદાન્ધસીંહ ગર્વના સીખર પર ચડી આવેલ છે ને કહેછે જે શુંદરીને સ્વાધીન કર. માટે એવા મંદમાં અન્ધ થએલ પાપીઓનો સંહાર કરવા મને સત્વર રજા આપ, એટલે ભુમી ઉપરનો ભાર ઓછો કરી પેદા કરનારની હજુરમાં મોકલી આપું.

રત્ન—મારા વહાલા પ્રાણનાથ જાઉં જાઉં એ શબ્દ માફ કાળજી વીધી નાંખેછે, માટે હું આપને કોર ઉપાએ જવા દઉં એ વાત કદી બનાર નથી.

ગાયન. ૧૭ મું.

ચંદ્ર.—માનુની માનો માનો જવાનું છે જરૂરી.

રત્ન.—લટકાળા લાલા મારા, નથી એ વાત થનારી.

ચંદ્ર.—માફ, માફ, હું અરિ હું અરિ.

જવા.

વલોપાત તું છોડીને—રજા દે આ વાર.

અસિ ધરી અરીને હણી (હું) જલ્દી આવીશ નાર.

નથી હું કાયર પ્રીયા કાં તું ગભરાય છે.

આમ તો હૈયાની હામ મારી હરાય છે.

માનું.

તર્ક વીતર્ક છોડીને અળગી રહે આ વાર.
ખરો એહ, નીશ્ચય કર્યો-કરૂં પાપીને ઠાર.
હજી આ રનાયુમાં ક્ષત્રી રૂધીર વહેછે રે.
તહાં સુધી પગ નહિ પતિ તુંજ પાછો ધરે.

માનું.

રત્ન—અહા પ્રભુ મન માનતો પતિ મળ્યો તેથી હું ધારતી હતી કે, આ સં-
સારમાં સુખનો લાહાવો લઇ જઈગી આનંદમાં વ્યતીત કરીશ, પણ
પ્રભુ તારી ગતિ વીચીત્ર છે. તું પળમાં મેરનો ત્રણું ને ત્રણાનો મેર
કરેછે.

ગાયન. ૧૮. મું.

રત્ન—પ્રભુ તું પતિ મારાને સંગ્રામે સહાય થા.
રંક દાશીની દયા સુણો વીસમભરા.

પ્રભુ.

સાખી.

ચંદ્ર વીણુ રજની સુની, સુની પતિ વીણુ નાર.
અરે બની હું બાવરી, નહિ કોનો આધાર.
અરે નમેરી નાથ મુજને કરી ગયા.

પ્રભુ.

સાખી.

ભંયકર ભાસે છે મુને, માન શુકન બહુ થાય.
જમણું લોચન ફરકતું, જરૂર વીપરીત જણાય.
અરે હાય, બની હું લાચાર કીરતાર કરો દયા.

પ્રભુ.

ગાયન ૧૯ મું.

દક્ષણી લાવણી.

સુબોધા—આમ કાં કરો બાધ હીમત હારીરે (૨) દ્વાર.

પ્રભુ સદાય, કરશે સહાય, ધરિ દયાય. રણની માય,
દયા તમારી આણીરે.

આમ.

શીકર પરહરો, માફ વચન માનીરે.

ચંદ્રકુમાર, રણુ મોઝર, નહિ હકનાર, કરશે ઠાર,

દુસ્મોનોને આ વારીરે.

શીકર.

મુખોધા—આઈ સાહેબ ધીરજ ધરો. રજની ઘણીજ વીતી છે, માટે આપ જરા નીંદ્રાવશ થાઓ.

પ્રવેશ ૧૬ મો

સ્થળ ચંદ્રનગરનું પાદર.

પાત્ર—ચંદ્રસીંહ. પ્રધાન. સેનાધિપતિ. સાથે મદાઅંધસીંહ.
લડાઈ લશ્કર શહીત. (કીલ્લા પરથી ઉતરતાં.)

ચંદ્રસીંહ—મારા વહાલા પ્રધાનજી, દુસ્ત મદાંધસીંહનું લશ્કર ઘણુંજ વધારે જણાયછે, પણ એ દુસ્તના આટલા બહોળા લશ્કરને હું ગણકાર નાર નથી. (સામે આવ્યા બાદ.) પાપી કુર, દુષ્ટ, ધાતકી મદાંધસીંહ, સત્વર લડવા તૈયાર થા. શું જોઈ રહોછે ?

ગાયન ૨૦ મું.

ચંદ્રસીંહ—મારો મારો કરો છો શું તાનમાં,
આવો ઉભો છું મેદાનમાં.
અજ હોળાં અનેક, શાણો શેર હોય એક, તે પહોંચાડે ઠેઠ,
છોડે નહિ એને છેક. આપીશ મુલ્ય પ્રાણુ ધાનમાં (દુસ્ત તને)
(આવો)

આ કટારી તણી ધાર, થશે લોહીની પીનાર,

દુસ્ત કહું છું લગાર. નહિ છોકુ આ વાર,

નીચ રહ્યા નહિ તમે માનમાં. (પાપી, નીચ) આવો.

(એટલામાં ચંદ્રસીંહ દુસ્ત મદાંધસીંહને મારી તેના લશ્કરને કેદ કરેછે.)

ડોપ સીન

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ. રત્નકુમારીનું એકાન્તભુવન.

(રત્નકુમારી નિદ્રાવશમાં.)

ગાયન ૨૧ મું.

જમાદાર પ્રવેશ—કૈસી પ્યારી મોહનીયા. (૨) વાર.

પ્યારી મોહનીયા ઓ પ્યારી મોહનીયા.

કૈસી.

મુખડા દુખડા દીલકા ભુલાતા.

લુભાયા દેખી જોયનીયા.

ઓ પ્યારી

ગલે ખીચ ચમકે હાર હી હીરાકા.

હાથ ડારી કંગનવા

ઓ પ્યારી

સો રંગ સુરત દેખી નજરસે.

લાગી દીલમાં અગનીયા.

ઓ પ્યારી

જમાદાર—તગદીર લડાકે આગે પાઉં બડાકે જરૂર ઉશ્કુ લે જાઉં ઓ તો નિશ્ચય.

ઓહો મેલમાં દાખીલ તો હુવા, મગર કીશ તરાંસે ઉશ્કો ઉઠાના વો તરશીક કરના ચાહીયે.

ઓહો ઓ સામને મેહેલકા જરૂરમેં સોતી હે જરૂર પલંગ પર સોતી હે ઓછજ અખી દેર કરના નહિ. ઓ આપરે આપ એ કયા હુવા જરૂર કોઇ આયા અબતો માર ડાલેગા. નહી નહી કોઇખી નહિં હે. (રત્નકુમારી નું હરણ કરી જંગલમાં નાશી જાયછે.)

પ્રવેશ બીજો.

સ્થળ ચંદ્રસીંહનો મહેલ.

(એકાએક મહેલમાં દાખલ થઇ પોતાની સ્ત્રીને નહિ જોવાથી.)

ચંદ્રસીંહ—પ્રાણુ પ્રીયા મારી વહાલી પ્રીયા કેમ જણાતી નથી. (ક્રોધથી)
દાશી દાશી દાશી.

સુભોદા—મહારાજ.

ચંદ્રસીંહ—તારા બાઇ સાહેબ ક્યાં છે ને તું પણ બાહ્યવરી જેવી જણાય છે
તેનું કારણ મને સ્વીસતર રીતે સંભળાવ.સુભોદા—મહારાજ મારી બાઇ સાહેબ આપની ઉદાસીમાં બેઠા હતા તેટલા
માં નીંદ્રાવશ થયા ત્યાર બાદ હું બીજા કામમાં ગુંથાઇ ને તે કામમાંથી
પરવાર્યા બાદ આવીને જોઉં છું તો મારી બાઇ સાહેબ જણાયા નહિ ને
ચારે તરફ તપાશ કરું છું એટલામાં આપ પધાર્યા.ચંદ્રસીંહ—હું આ શું શબ્દ શ્રવણ કરું છું. પ્રભુ તારો આ શો કોપ અને ખુ-
શાલીના વખતમાં આવું વીપરીત દુઃખનું વાદળ મારા ઉપર અર્પણ કર્યું
માટે સાબીત થાય છે કે વિભુની અક્રીપાના આ ચિન્હ જણાય છે.

ગાયન ૨૨ મું.

કોઇ દુસ્ત પ્રીયા મારીને ગયો હરી હરી,	
જોગી વેશે જાવું હું શોધે ફરી ફરી	કોઇ.
મળ્યું છે રતન મહા મુશીબતે કરી કરી,	
પ્રભુ પતો નહિ મળે તો જઇસ મરી મરી.	કોઇ.
વિનંતી કરું વિભુ તને પ્રીતેથી કરગરી,	
બાળને સહાય થશો પ્રભુ દયા ધરી.	કોઇ.

ગાયન ૨૩ મું.

કોઇ લઇતો ગયો.	(૨)	
પ્રીયા મારીનો હરણ થયો છે આ શમે.		કોઇ.

કદી હરણુ કરી દુર ક્યાંજ જશે,
રહેશે છુપીને એ શું નર્ક વાશી
શોધીશ રાત દીવશ વનમાં ભટકી.

દુશ્મન મારીશ હું પટકી પટકી.

કોઇ,

પ્રભુ પતો દેજો નિશ્ચય મને.

ઘાજ દીલમાં છે ઘણી એને વીશે.

કરીશ ટુકડા પાપીના કોઇ સ્થળે.

કોઇ.

ચંદ્રસીંહ—અરે હાય હાય મારી વહાલી પ્રીયા તું આ વખતે ક્યાં હોઇશ ?
તારા વીના મારું હૃદય અતિ મુગ્ધ છે. તારા સુંદર મુખનું દર્શન હવે
ક્યારે થશે ? વિભુ વિભુ અહા પ્રભુ મેં તારા એવા અપરાધ શું કર્યા હશે કે
વીયોગ વીયોગ ને વીયોગજ. માતા પીતા બંધુ ને છેવટે સ્ત્રીથી પણ
વીયોગ. અરે હાય ચંદ્રસીંહ વીચાર કરવાથી શું વળવાનું ? ચાલ સતવર
શોધમાં ફરું.

પ્રવેશ ૩ જે.

સ્થલ જંગલ.

ગાયન ૨૪ મું.

જમાદાર—રસીલી નાર કરો પ્યાર તુ પર વારી વારી.

રતનકુમારી—જને નાદાન હે હેવાન તું છે ભારી ભારી-રસી.

જમાદાર—કરીશ ખુવારી તારી જઇશ ક્યાં નાશી નારી.

આવી છે હાથ છાતી સાથે રાખું તુજને પ્યારી-રસી.

રતનકુમારી—ઘરમાં જે, જેન તારી તેને તું કરેને પ્યારી.

તુજને હણનાર આ કંટાર થી લે તું ધારી ધારી-રસી.

લે દુષ્ટ આ તારી દુષ્ટતાનું ફળ.

(એમ કહી કંટાર જમાદારની છાતીમાં ભોંકે છે.)

ચંદ્રસીંહ—

ગાયન ૨૫ મું.

તુજ આ શરન આયોરે, ગંગાના પતિ (૨)

વીનતી આ ધ્યાન ધરી રહેમની નજર કરી,

આપતી હરી દ્યો હરીરે, ગંગા.

ભટક્યો જંગલ ભારી પણ નહિ મળી નારી.

પડશે આ કાયા મારીરે, ગંગા.

દાસ આ તમારો જાણી દીનપર દયા આણી,

શહાય થાઓ શુદ્ધ પ્રાણી રે. ગંગા.

અરે હાય રખડીને આ પગ ચાલવાને અશક્ત થઈ ગયા પણ ક્યાંઈ
ચંદ્રવદનીની ભાલ હજી શુધી મળી નહિં.

ગાયન ૨૬ મું.

જરા હું રહીને ચાલું અહીંથી આવારે. (૨)

આધાર છે વિભુ હારા બાળાને ઉગારો પ્યારા.

ધીર દધને ધરણી ધારા પ્રભુ શરણે તારા. જરા.

નકી શોધ લાગે મુજને ભમ્યો જો હું ભારે.

હવે તો મયોધુ હારી પ્રભુ શરણે તારે. જરા.

મળે નહિ પ્રીયા મારી દેહ જાયે નીતધારી.

નિશ્ચય ખરો છે મારો પ્રભુ શરણે તારો. જરા.

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ જંગલ.

(દાહુલાની મિત્રની શોધમાં ફરવું.)

ગાયન ૨૭ મું.

દાહુભાં—મિત્ર મારો ક્યાં ગયો મુકી મનેજ આજ.

મુકી મનેજ આજ એ ન કીધું શુભ કાળ—મીત્ર.

માત પીતા મને પુછશે ક્યાં છે ચંદ્રશીહ ભાષ,
ભાષ તો અલોપ થયો મળે ન મુળને ક્યાંઈ—મીત્ર.
પાપી પક્ષી આવીને કીધું પાપ અમાપ,
અમાપ દુઃખમાં ફેંકીયો મિત્ર મારાને ક્યાય—મીત્ર.
મીત્રની કેવી દશા હશે મહા વૈરાળમાં,
વૈરાળમાંહે સહાય તું કરે વિભુજ ત્યાંય—મીત્ર.

અરે હાય હવે શું કરું, મારો મિત્ર ચંદ્રશીહ અત્યારે કેવા દુષ્ટના સા-
ગરમાં દુખતો હશે. અરે કૃર પક્ષી તને જરા પણ દયા ન આપી જે આવા
રાત્ર્યકુમારને ઉચકતાં દેવ કોપથી તારી પાંખો કેમ ના તુટી ગઈ? વિભુ હવે
મિત્રના વીયોગથી આ પાપી આત્માથી દુઃખ સહન થતું નથી માટે મારા
પ્રવિત્ર મિત્રનો ભેટો કર, મારા વહાલા મિત્ર ચંદ્રશીહ હવે મને એકવાર મળી
આ વીયોગના દુખથી મુક્ત કર ! ચંદ્ર, ચંદ્ર, ચંદ્ર.

મવેશ પ મો.

સ્થળ જંગલ

(રત્નકુમારીનું જંગલમાં ભટકવું)

રત્નકુમારી—નિરંજન નિરાકાર પ્રભુ, તારી ગહન ગતિ છે. અરે હું એક વ-
ખતે રત્નકુમારી દોલતશીહની પુત્રી ને મારી શેવામાં હળરો દાશ
દાશીઓ હાજર રહેતા (તેજ હું રત્નકુમારી) અત્યારે આ વૈરાળ જં-
ગલમાં એકલી નીરાધાર ભટકું છું. દયાળુ પ્રભુ એવા તારા શું મહાન
અપરાધ કર્યા હશે જેથી મને રાત્ર્ય સુખથી નષ્ટ કરીને અત્યારે આ
અટંગી ભુમીમાં ફેંકી દીધી. અરે જેને પુષ્પની શબ્દામાં શયન કરાવતો
તેનેજ આ વખતે નિર્દય સુષ્પ આ ભયંકર જંગલના પથરપર શુવાની
આજ્ઞા કીધી. હીક જંગલપીતા જેવી તારી ઇચ્છા, અરે આવું મહાન
સંકટ મને આપે છે એ આપના ભુપણને દુષણ નથી, કારણકે તારા

પવિત્ર નામના એવા તાત્પર્ય ગુણ છે કે વૃજની બેડી પણ એક ક્ષણમાં નાશુત કરે છે. તો હું ક્ષણે ક્ષણે તારું સ્મરણ કરું છું તો મને કષ્ટથી મુક્ત ન કરે, એ તને સંન્યા વાર છે? તેં મને અબળા બનાવી તે મટીને સબળા કેમ થવાય જેથી આવું મહાન સંકટ સહન કરું? (શું વિલુ તું મારી પરીક્ષા કરે છે?) જો તેમ કરતો હો તો તારી કેટલી ભુલ, કારણકે તું તો સર્વે ઠેકાણે વ્યાપક છે. તારાથી કયો પદાર્થ અબળાયો છે? જે વખતે સૃષ્ટી રચાવી ત્યારે સર્વના ગુણથી તું કયાં અબળા હતો? રચનાર કોઈ પદાર્થ રચેછે તેના ગુણ દોષ તે પહેલાંજ તેના હૃદયમાં રજુ થાય છે. અજ્ઞાની મનુષ્યો લાખે છે કે, પુર્વ જન્મના મહાન અપરાધે કરી આવું દાવાનળ દુઃખ સહન કરવું પડે છે એ કેટલી મુર્ખાઈ? આ સૃષ્ટીમાં કોટાન કોટી પ્રાણીઓ નહિ પણ સુર્ય ચંદ્ર તારાઓ દેવદુત સર્વે એક સાથે રચેલ છે, તો હવે કંઈ આત્માને પ્રગટ કર્યા પહેલાં તે જીવે દોષ ધારણ કર્યો? વળી કર્મનો કર્તા કોણ? (પ્રભુ) ત્યારે મનુષ્યની શી શતા? કે પ્રભુની મરજી વિરુદ્ધ તે ગુનો કરી શકે? નહિ પણ પ્રથમથીજ સુધાત્મા બનાવે તો તેને દોષ લાગી શકે ખરો? વળી જ્ઞાતા મનુષ્ય એમ કહે છે કે પરમેશ્વર સર્વ કાંઈની સ્થિતિ એક સરખી કરે તો સૃષ્ટી ચાલેજ નહો, જો હીક મને ફક્ત એટલીજ શંકા થાય છે કે વિલુ મારો એવો શો અપરાધ જે મારા જ્ઞાન સુખ આપી પાછું છીનવી લીધું, અને મારા આત્માએ એવું કંઈ કર્યું જેથી ક્ષણમાં મારા સ્થિતિમાં એવે દરજે ફેરફાર થયો? પણ તે જગતમાં તો કોઈ પરીક્ષા કરવાને શક્તિવાન નથી તો હું પામર પ્રાણી શા હીશાબમાં? અરે વિલુ આ સર્વે ભ્રમણતા ટાળી મને તારો ખરો પ્રેમ છે તેજ બતાવ કે મને એટલે દરજે દીલગીરી થાય છે જે દુનિયામાં તે માયાવી-ચલીત માતપીતા બનાવ્યા છે. ત બાલકો પ્રિયે કેટલી દયા દ્રષ્ટી રાખે છે તો હે જગત પીતા તું તો માયાવી નથી—અરે હવે તો તુંજ ખરો મારો આત્મ પાલન છે ને હવે જ્યારે તુંજ તિરસ્કાર દેખીથી અમને જોષશ

ત્યારે હવે મારે પામર પ્રાણીને કોનો આધાર ? માટે હે દયાળુ વિભુ તું સહાય કર અને આ દાવાનળ દુઃખથી મને બચાવ. હું પામરનો કંઈ અપરાધ તારી સમક્ષ રજુ થયો હોય તો ખતા માફ કર, કારણ કે મનુષ્ય ખતાવાર છે ત્યારે તારા જેવા મહાન જેવા સાગરને પોતાની મર્યાદા મુકવી એ ઘટેજ નહીં.

ગાયન ૨૮ મું લલિત.

રત્નકુમારી--

અરર ઓ હરી શી ગતી થશે, પતિ વીયોગથી પ્રાણુ આ જશે.
વીરહ વેદના અપાર થાયરે, શું કરું હવે બળે આ કાયરે.
તુજ વીયોગનો સંયોગ ક્યાં કરું, ચંદ્ર નામનું ધ્યાન હું ધરું.
ચક્રોર ચંદ્રને ચીત્તથી ચહે. (તેમ) ચક્રેર હું તું ચંદ્રને લહે.
અરરર ચીત્તમાં ચરરર થાયરે, મન મુઝાય ને જીવ જાયરે.
પ્રભુ મેળવ હવે પ્રાણુ નાથરે, અરજ હું કરું જોડી હાથરે.

મેઘા.—અલ્યા, હાંભરે છે કે. પેલા ઝાડનીચે જોને જાણે ઇંદરના ધરની અપજરા હોયની.

ખીમી.—અલ્યા, વ્યાં છે. હાલ જોઈએ તો ખરા અલ્યા મેઘા મારી તો હમણાં જ ઘેરી પરભના રાટલા ઘડવાને જઈ છે તેથી એનેજ ધરમા બેહાડું. (તેવા ઝાડની નીચે રત્ન કુમારી પાસે જઈને.)

મેઘા.—અલ્યા તું કોણ છે ને આંધ વ્યાંથી આંધ બોલતો ખરી.

રત્ન.—મળ નીચ દુષ્ટ જંગલી.

મેઘા.—ઓ હોહોહો. જંગલીની દીચરી.

ગાયન ૨૯ મું.

મેઘા ત્યા ખીમી—કહુ મારું તું માન. વહુ મારે કરવાનો વીચાર છે.
હારી લાગે છે બહુ. તારા સાથમાં હું રહું
તું આપે તો ખાઉં, દાસ તારો થઈ રહું—કહું.

જાઓ દુરટો આવાર, શું ? બકો છો ગમાર
લાળે લાળે લગાર, રહે આપીએ હણગાર—કહ્યું.

રત્ન—હે દુરટો મને અબજાને શા માટે સતાવો છો ?

મેઘા—ખીમો.—અમે તને સતાવતા નથી. ને જો તું અમારું કહ્યું માની
જાય તો ઠીક થાય.

અન્ને જણ.—અને જો તું અમને પરણે તો અમાર ધરમાં ધણોએ સામાન
છે. બે છીંકાં, ત્રણ હાંડલાં, દાંકણી, બે તાવડી એવું ધણુ એ છે—

રત્ન.—મુખીઓ, ચુપ ચુપ, બક બક શું કરો છો.

મેઘા.—અસ્યા ખીમલા. વળી ચુપ ચુપ ને બક બક કયા જનાવરનું નામ હોસે.

ખીમો.—અસ્યા તું પણ અકલનો ગાંડો દેખું હોં. આપણા ગામમાં
ઓસ્યો વડીઓ વાણીઓ છે ને તે પરદેશ જએલો અને તેની બા-
યડી નાનો પોરીઓ મેલી પાછળથી નાતરે જએલી તે પોરીઓર-
ડેતો ઓલો વડીઓ કહે જે ચુપ ચુપ. એમ મેં હાંભરેલું.

મેઘા.—હાય હાયરે. અસ્યા આપણને આને તો પોરીઆ કરી દીધા.

(એમ કહી આગળ વધે છે.)

(રત્નકુમારી કટાર દેખાડીને.)

રત્ન.—આ જો ઓ છોકે શું ? છે.

ખીમો.—ઓ હોહોહો. એવાં દાતડા તો ધણાંએ દેખેલાં પણ હું ખીજાધિ
તો બાથમાં ખાલીને પછાડીસ હો. સાંભળ તું મારા ધરમાં આવે તો.
ઓસ્યા પોપટીઆના હાટના પેંડા બરશી. ટોપરાં. ખજુર. અને
વાંકા વાંકા ગગન ગાંડીઆ ખવરાવીશ.

(મનમાં પછી જરની ઘેંસ ને દેખરાં તો છેજ.)

ખીમો—અસ્યા મેઘા. જો તો ખરો મારા હહરા સામેથી કાઢનો રથ આવે છે.

મેઘા.—અસ્યા ખીમો ધવિડા ધરના દાંદા જાણે રાણી હાએમના હોયની.

અસ્યા ઝટ હાલ હહરા નીકર હીપાઈ ભાઈ પકડી જાહે.

ખીમો.—અલ્યા મેઘલા તું તો બાયલો દેખાય છે એમાં કાંઠિ કરવા પકડી જાહે અને પકડી જાહેતો આ ઐરીને આપી દેહું પછી કાંઠિ કરહે.

મેઘો.—અલ્યા ખીમલા તો તો કાંઈ હરકત ગોતી છે ને તારા જેવો ડાહ્યો તો આપણા ગામનો રાજા પણ નથી.

(એટલામાં અંખા નગરની ગુણકા પદ્માનો રથ ત્યાં આવી પુગે છે.)

પદ્મા.—દરવાન એ દુરટો તે અબજાને સતાવેછે માટે ત્યાં જઈ તપાસ કરી દુરટોના કંદમાંથી છોડાવી મારી પાસે લાવો.

દરવાન.—જેસા આપકા હુકમ.

(દરવાન ગામડી આવ્યો પાસે જઈ.)

તુમ કોન હે અબજાકુ કાયકુ સતાતે હો ? તુમ સબકુ હમ પકડકે લે જાયગે. (એટલામાં ગામડીઆ લાગી જાય છે અને રત્ન કુમારીને જોઈને, પોતાના મન સાથે.)

પદ્મા.—બુઝતો ઠીક હાથમાં આવ્યું છે. ધરે લઈ જાઉં પછી સૌ સારાં વાનાં થશે. (રત્ન કુમારીને પોતાના રથમાં બેસાડી ચાલતી થાય છે.)

રત્ન.—બાઈ સાહેબ હું નીરપરાધીને દુરટોના પંજમાંથી છોડાવી તેથી હું આપની આભારી છું ને આપ કોણ છો તે મને જણાવશો તો હું આપની વીશેષ આભારી થઈશ.

પદ્મા.—હું કોણ છું તે તું જાણશે. તું મારી પાસે રહી હરનીશ સુખી થઈશ ને તને મારી બેન તરીકે ગણીશ.

પ્રવેશ ૬ હો.

સ્થળ ગુણીકાનું ઘર.

પાત્ર.—ગુણીકા ત્યા રત્ન કુમારી.

(રત્ન કુમારી ગુણકાના ઘરમાં દાખલ થઈને.)

રત્ન.—(ચમકીને) હું કોણ ને ક્યાં આવી લાગી. પ્રભુ મેં અબજાએ તારા

એવા શા અપરાધ કર્યે છે જે આ નીચમાં નીચ ગુણીકાને ત્યાં મને સપડાવી. અરે હાય. આ પ્રભુ તને દયા કેમ ન આવી. હવે હું શું કરું ને ક્યાં જાઉં તેની મને કાંઈ સુજ પડતી નથી. હવે આ નીચ ગુણીકા નીચે નહાઈ કૃત્ય કરાવશે.

પદમા.—ગાંડી આમ કેમ ગલરાય છે. મારી સાથે રહી ચમન ઉડાવ. રોજ રોજ નવા સણુગાર ધરવા, જરને હરવા, ખીજાઓને ખુવાર કરવા, સુખ રૂપી સમુદ્રમાં તરવા, રોજ મોજ સોખમાં ફરવા, સારા સારા રાત્ર્ય કુમારોને મળવા, જે ઈચ્છા હોય તો મારી પાસે વીઘા શીખી પ્રવીણ થા.

રત્ન.—નિર્લજ, નફટ, પાવીણી. આવાં નિર્લજ વાક્યો કાદતાં તને લાજ કેમ નથી આવતી. ને તારી જીભ કેમ ટુટી પડતી નથી. (પ્રભુ આ કરતાં મરવું કેટલે દરજ્જે સાઈ છે.) હે વીલુ તું સાચ થા. મારું સતીત્વ જાળવવું તારા હાથમાં છે. હું અજાણનો બેલી તારા વીના ખીજે કોઈ નથી.

ગાયન. ૩૦ મું.

રત્ન.—જ તું નીચ કૃત્યની કરનારી. આમ મને તું ફસાવી.
 તારા મનમા સુગારે, ભલે જીવથી તું મારે.
 કદી સતી નહિ હારે, આલી પાપને વધારે. જતું
 આલ ધરા એક થાય, નેવ નીર મોભે જાય.
 કદી પ્રાણ આ હરાય, પણ એ કૃત્ય નવ થાય. જતું

પદમા.—ઓહો. (મોંઢું મરડી) આતો પતિવ્રતાનું પુછકું જણાય છે. પણ જાણતી નથી કે સીંહના હાથમાંથી હવે તું સીયાળ ક્યાં જવાની હતી.

પ્રવેશ. ૭ મો.

સ્થળ સરૌવરનો કીનારો.

પાત્ર.—ચંદ્રસીંહ.

ચંદ્રસીં.—હવે તો ચાલી ચાલીને છેક થાકી ગયા પણ ક્યાંય મારી વહાલી
પ્રાણ પ્રીયાનો પત્નો મળતો નથી માટે ચાલ જીવ હવે તો આ સરૌ-
વરના કીનારે વૃક્ષની નીચે જઈ આરામ લઉં.

ગાયન. ૩૧ મું.

ચંદ્ર.—વહાલી મલશે મુને, કહુછું ક્યારે, હવે ત્રીપુરારી
મન મુઝાયછે દીન રાત, દેખ્યારે વીના પ્યારી. વહાલી
મહા મુસીબતે મળી સતી, રત્ન કુમારી નારી.
હવે હું શું કરું પ્રીયા વીણ, ધીરજ મન ધારી. વાલી
દુસ્મન લઈ તો ગયોછે કપટથી હવે પ્રીયા મારી
નહિં મળે જો મને પ્રીયા મારી ગયો જીંદગી હારી. વહાલી
મારી જીંદગી લયભરી થઈછે ગયો હું હારી
મારી આવરદા એને હાથે કહુછું મોરારી. વહાલી

ચંદ્રસીંહ—આમ શોય કરવાથી કાંઈ વળવાનું નથી, માટે ચાલ આગળ જાઉં.

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ જંગલ.

પાત્ર.—દોલુલા. પાછળથી ચંપા નગરીનો રાજા ધારસીંહ (દોલુલાનું મિ-
ત્રની શોધમાં ભટકુંડું.)

ગાયન ૩૨ મું.

દોહાલા.—મમ મિત્ર ગયો ક્યાંઈ

મારું મનમાં મુજબ

મમ.

હારે તુજવીન ઘડીએ ના રહેવાય દુઃખ બહુ થાય

હવે ના સહેવાય અરે હાય હાય.....

મમ.

જંગલે જંગલે ફરી વળ્યો હું શોધી ફરો સૌ હામ

ગઈ મુજ હામ અરે આ તમામ કરંશું આહિં.

મમ.

દોહાલા.—પ્રભુ મિત્રની પાછળ જંગલો જંગલો અને સ્થાને સ્થાને ફરી વળ્યો, પણ રાજકુમાર ચંદ્રસીંહની ભાળ કાંઈ મળી નહિં. ચાલવાને પણ જરા શકિત રહી નથી આ વૈરાણ્ય જંગલમાં ઘણા દીવશથી ભટકુછું પરંતું ક્યાંઈ પતો મળતો નથી. પણ અરે પેલો ઘોડે સ્વાર આવેછે તે મારી તરફ આવતો જણાયછે કે શું? મિત્ર ચંદ્રસીંહ તો નહિજ હોય નહીં. નહીં એવા મારા ભાગ્યના સૂર્યનો ઉદય ક્યાંથી થાય. (અરે આ કોઈ પણ રાજકુમારજ જણાય છે. ચાલ પુછું કે તમે કોણ છો.)

દોહાલા.—અરે મહાન પ્રતાપી રાજેન્દ્ર આપ કોણ છો અને આ વૈરાન જંગલમાં એકલા કેમ ફરો છો.

ધીરસીંહ.—હું સામી નગરીનો રાજા છું ને મૃગયા રમવાને નીકળ્યો છું. (દોહાલા પ્રત્યે) પરંતુ આપ કોણ છો અને આવા ભયાનક જંગલમાં આમ એકલા રખડોછો તેનું શું પ્રયોજન?

દોહાલા.—મારું નામ ત્યા મારા દુઃખની વાત કરતાં મારું હૃદય ભરાઈ આવે છે.

ધીરસીંહ.—ચાલો ત્યારે આપ મારા રાજ્યમાં પધારો. પ્રભુ તમને કષ્ટથી મુક્ત કરશે.

દોહાલા.—ચાલો ત્યારે હું પણ ખુશી છું. (બંને જણ ત્યાંથી નગરી તરફ જાયછે.)

પ્રવેશ ૯ મો.

સ્થળ જંગલ.

પાત્ર.—ચંદ્રસીંહ.

ચંદ્રસીંહ—અહા પ્રભુ મારા વાસ્તે મારી પ્રીયાને કેટલું દુઃખ સહન કરવું પડતું હશે ને તું કેવી હાલતમાં હૃષ્ટ તે ફક્ત તારા પતિવ્રતના માટેજ. અહો વિષ્ણુ જગતમાં એવી સતી નારીઓને આવા વીયોગ રૂપી દુઃખો દેવા તને યોગ્ય નથી. પણ આ ઉપરથી એમતો સાબીત થાયછે જે દુનિયામાં સદા તું સત્યવાદીઓનું સત્ય હરવાને તૃપ્ત રહેછે. અસત્ય અધર્મોને સહાય કરેછે. અરે નહિં નહિં હું કેમ બુલુંછું. અંતે ધર્મનો જ્ય જેમકે રાજા હરીશ્ચંદ્ર સતી પંચાલી. સતી સુલોચના, સતી તારામતી અને દમયંતી વગેરે શતીઓને અંતે તેજ સહાય કીધીછે તેમ મારી પ્રીયા રત્નકુમારીને પણ તુંજ સહાય કરજે. ચાલ હવે આવા મન કદપીત વિચાર મુકીને મારી વહાલી પ્રીયાની શોધમાં જાઉં.

પ્રવેશ ૧૦ મો.

સ્થળ ગુણીકાનું ઘર.

પાત્ર.—ધીરસીંહ દોલુભા. પદમા રત્નકુમારી વીગેરે.

ધીરસીંહ—પદમા પદમાં પ્યારણા તો ઉઘાડ.

પદમા—ઓહો હજુર, આજ તો આપ મારે ઘેર પધાર્યા.

ધીરસીંહ—હા. પણ હમણા કેમ ચાલેછે.

પદમા—હજુર, આપના માટે એવું રત્ન લાવી છું જે આપ દેખીનેજ મુર્છીત થશો.

ધીરસીંહ—એવું રત્ન ક્યાંથી લાવીકે હું દેખીનેજ મુર્છીત થાઇશ
મને કહેતો ખરી.

પદમા—અહા મુર્છીતજ થશે એવુંજ છે. (ધીરસીંહ રત્નકુમારીની સામું જોઇને.)

ધીરસીંહ—પદમા મુર્છીત કરનાર રત્ના આજ કે તે રત્ન ક્યાંથી મેળવ્યું.

પદમા—હું આજથી પાંચ દીવસ પહેલાં મારી બેનને મળવા ગઇ હતી ત્યાંથી પાછા આવતાં જંગલમાં મારો રથ ચાલ્યો આવતો હતો ત્યાં એ રત્ન કુમારીને ગામડીઆઓ હેરાન કરતાં હતા તે નજરે પડવાથી મારું મન ચલીત થયું અને મેં ધાર્યું કે આ રત્ન મારા રાગને લાયક છે તેથી આપને માટે લાવી છું. વળી તેને પુછતાં તેણે કહ્યું કે હું ચંદ્ર નગરના રાગ દોલતસીંહની પુત્રી છું અને મારું નામ રત્ન કુમારી ને હું સ્નેહપુરના રાજકુમાર ચંદ્રસીંહની સ્ત્રી છું ને દુષ્ટ મદાંતસીંહનો જમાદાર મારું નીંદ્રાવશમાં હરણુ કરી લાવ્યો છે. અને તે કંઈ અકસમાતથી મરણુ પામ્યો તે હું ઇચ્છી શકતી નથી. (આ સાંભળી દોલુભા પોતાના આત્માપ્રત્યે.)

દોલુભા—અરે હું નિંદ્રાવશ છું કે જાગૃતજ છું ત્યારે આ શા શબ્દો શ્રવણુ કરું છું જે સ્નેહ પુરના રાજ્ય કુમાર ચંદ્રસીંહની સ્ત્રી છે. ખરે ખરે મારા પરમ પ્રીયમિત્ર ચંદ્રસીંહની સ્ત્રી તેમાંતો કાંઈ શક નહિં ત્યારે મારો મિત્ર ચંદ્રસીંહ ક્યાં હશે તેની તો લાજ મળતીજ નથી. પણ હવે ઠીક થયું છે તે કુમારીને પુછતા સર્વ જણાશે.

ધીરસીંહ—પદમા.

પદમા—જી. જનાબ મુજે કયા હુકમહે ફરમાયે.

ધીરસીંહ—પદમાં એ ચંદ્રમુખીને જોઇને મારું મન વ્યાકુળ થયું છે. હવે મારાથી તેના શીવાઇ એક પળ પણ રહી શકાય તેમ નથી. તો એને મારા સ્વાધીન કર. (દોલુભા તરફ જોઇને) કેમ મિત્ર દોલુભા આ અચીતું રત્ન ઠીક હાથ આવ્યું.

ગાયન ૩૩ મું.

દોલુભા— નથી એ થવાનું કહું છું ધારી ધારીને.
 કહું છું ધારી ધારીને પુરે પુરું વીચારીને—નથી એ.
 હાલ કહ્યું મુજ માનને એથી વિપરીત થાય,
 પ્યારી મારા બંધુની તારાથી એને ન લેવાય—કહું છું ધારી ધારી.
ધીરશીંહ— ના કહે છે તે વૃથા નહીં છોકું આવાર,
 માઈ મન એણે હર્યું છે તું કાણ મુજને કહેનાર—કહું છું.

ગાયન ૩૪ મું.

દોલુભા— ચુપ કરો (૨) વદો શું વાત.
 તેં લજવી ક્ષત્રીની જાત—ચુપ કરો.
 ધીક ધીક આ શુદ્ધિ તારી, વળી ધીક છે તુજ જણનારી.
 તું ચહાય દીલે પરનારી. કરે શું વીચાર ધરે દીલજાર.
 માઈ હું લાત લજવી ક્ષત્રીની જાત.
 (પદમા પોતાના મનમાં) આ વાત તો વીપરીત થઈ, એમ કહી
 પોતાના માણસને શીપાછને બોલાવા મોકલે છે તે શીપાછને બોલાવી
 આવી પહોંચે છે એટલામાં ધીરશીંહ.

ધીરશીંહ—જમાદાર.

જમાદાર—નામદાર ક્યાં હુકમ હે.

ધીરશીંહ—ઇસ દોલુભાકું પાઉંમે બેડી દાલકે સખ્ત બંદોબસ્તસે રખો. (શી-
 પાછ પોતાના મનમાં) ઇસ બિચારા દોલુભાકું નાહક કેદ કરતા હે.
 બલિચારી રાજકા કયા ભરસા. અચ્છા કરેગા સો ભરેગા.

દોલુભા—અરે દુષ્ટ મારા મિત્રની પત્નિને લઈ જનાર કાણ ને મને કેદ કરા-
 વનાર કાણ. (એમ કહી કટાર કાઢી ધીરશીંહને મારવા જાય છે.
 એટલામાં દોલુભાને શીપાછઓ કેદ કરે છે ને ખેંચી જાય છે ને જોઈ

ધીરસીંહ હશે છે તેને હસતો જોઈ) ઓ હીચકારા મારું પરસ્વાધીન
પણું જોઈ શું હશેએ મેલ મને છુટા ને લાવ તારું આપું સૈન્ય
પછી જો મારું પરાક્રમ.

રત્ન કુમારીને પોતાના એકાંત મેહેલમાં મોકલાવી દેછે.)

અંક બીજો સમાપ્ત.

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ ધીરસીંહનો મેહેલ.

(મેહેલમાં દાખલ થતાં.)

ગાયન ૩૫ મું.

ધીરસીંહ—જઈને મલું લલીત લક્ષ્મી તેને નાંખી પાશમાં
લટક ચટકતી ચાલ ચાલતી આંખડી ચીકાદાર
ગાયલ કીધો મોહ બાણથી બેદું હવે શીગર—જઈને
પગ આંગળીયું અંપા કળીયું દાઢમ કળીસમ દંત
કેશ શેશને લળ્યા આપે ઘણી દીસે ગુણવંત—જઈને
(ધીરસીંહને આવતો જોઈ રાજકુમારી.)

રત્નકુમારી—(બેલાન અવસ્થામાં ધીરસીંહને) નીલજ વગર હુકમે પરાયા
ઘરમાં પ્રવેશ કરનાર તું કોણ તારી શું સત્તા (એટલામાં બાન
આવતાં લળ્યા પામી પુંક ફેરવી ઉભી રહે છે.)

ગાયન ૩૬ મું.

ધીરશીંહ—આવોજી આવો શરમાવોજો શીદ પ્યારી

દીશોજો રૂડી રસીલી જખીલી નારી.

આનંદે હૈયું હરખાયું છે આજ ભારી.

રત્ન—મુખ અહીં થાશે ખુવારી ખુવારી તારી

કરે શું દુષ્ટ જરી તો વીચાર થશે ઠાર જ ગમાંર

નથી સાર જ આવાર—આવોજી.

ધીરસીંહ—કેમ પ્રીયા હું કાણ છું ને શા હેતુથી તને અહીં લાગ્યો છું તે તું જાણે છે.

રત્નકુમારી—તે જાણવાને મને કંઈ જરૂર નથી.

ધીરસીંહ—જરૂરની એવો શબ્દ ઉચ્ચારવાની આ વેળા નથી. કારણ કે હું તારી સવેં ભરમીત વાતોથી માહેતગાર થયો છું તેથી તને દુઃખનાં ખડ-ગોમાંથી બહાર કાઢી સુખની શીતળ ટેકરી ઉપર લાવી તારા ભુત, કાળના દુઃખોને ભુલાવવા માગુ છું.

રત્ન—જો તું મારા ભુતકાળના દુઃખોને ભુલાવવા માગતો હોઉ તો મને મારા પતિ સાથે મેળવ.

ધીર—ગુણીયલ સુંદરી સ્વપ્નાની સંપતને સંભારી શોક કરવો એ તારા જેવી શાણી આંને યોગ્ય નથી. માટે વીતેલી વેળાને વીચાર ન કરતાં મને તારા પતિની ઉપમા આપી લાગ્યશાલી થા.

રત્ન—અરે મુખ જેવી રીતે શીકારી પોતાના શીકારને ધાયલ થઈ પડેલો જોઈ તેના પર ધાતકી પણું ગુન્નરવા તત્પર થાય છે તેવી રીતે હું અનાથ અબળા તારા સ્વાધીનમાં આવી છું તેથી શીકારીની પેઠે મારી ઉપર ધાતકી પણું ગુન્નરવા ઇચ્છા રાખે છે.

ધીરશીંહ—મારી વહાલી પ્રીયા મેં જે માર્ગ ગોત્યો છે તેમાં મારા લાભ કસ્તાં તારું હીત વધારે સમાએલું છે. પણ તેને બહાર ખેંચી લાવનાર દોરી

તારા હાથમાં છે તેથી હવે તારા ભુત કાળનાં દુઃખોને ભુક્ષી જઇ ભવિષ્ય કાળના સુખોનો વીચાર ન કરતાં જે વર્તમાન કાળના સુખોની દોરી તારા હાથમાં છે તેનો ઉપયોગ કર.

રત્ન—મુદ્ભ્રમિ એ ત્રણે કાળોનું વૃતાંત મારે મુખેથી સાંભળ. ભુતકાળ એટલે નાશ પામેલ. વર્તમાન એ નાશ પામવાનું ને ભવિષ્ય એ અમૃતા ભોગવનાર. હવે તું મારા હાથમાંથી અમૃત ફળ છીનવી વર્તમાન કાળનું નાશ પામનારું ફળ મારા હાથમાં મુકવા ધારે છે. ધીકકાર ધીકકાર ધીકકાર છે તને. ઓ પતિ સહાય કર.

ધીર—પ્રીયા હું તને અળખી જાણી નરમાશથી વરતુ છું તેથી તેનો લાભ લઇ મને ધીકકારે છે ફીટકારે છે તું હજી મારાથી અજાણ છે તેથી આવી નીર્ભય રીતે મારી સાથે વરતે છે પણ હું તને હવે નકડી પણ કહું છું જે તારો કંગાલ પતિ તો શું પણ આખું સૈન્ય આવે તો પણ હું તને છોડનાર નથી. એમ નકડી સમજ.

રત્ન—ગર્વની ટેકડી ઉપર ચડી આવેલા પાપી તું કામ વીકારથી અંધ થઇ મારા શીયળનો ભંગ કરવા ધારતો હો તો તેમાં તારી ભુલ છે, કેમકે જેરી વસ્તુને પ્રેમથી ખાતાં પણ તેના વીકારમાં કંઈ ફેર પડતો નથી તે તું જાણે છે.

ધીર—પ્રીય પત્ની જેમ મીન માછીની જાળમાં ફસાય છે ને તેમાંથી છુટવાને ફાંફાં મારે છે પણ ફાંફાં મારતાં વધારે વધારે ફસાતી જાય છે તેવીજ ગતી આ વખતે તારી સમજ. માટે કોઇ વીચાર ન કરતાં મારે સ્વાધીન થઇ મારા રંગ મહેલને શોભાવ.

રત્ન—અરે દુસ્ત પાપી અંડાળ આગ લાગો તારા રંગમહેલને ને નાશ થાઓ તારો આ જગતમાંથી.

ધીર—હીરણ્યાક્ષી મેં હવે તારી સાથે નમનતાઇથી વર્તવાનું માંડી વાળી કદ જાણથી વર્તવાનો મારા મન સાથે ઠરાવ કીધો છે. (એમ કહી

ઉઠે છે. માટે તારા આવા વીચાર કારે મુકી, મારા હુકમને તાબે
થા ને મારી સત્તાને ઉપયોગ કરવાને ફરજ પમાડ. (ઝાલવા જાયછે)

ગાયન ૩૭ મું છંદ માલીની.

રત્ન—

નથી નથી નથી એમાં સાર જોને વીચારી.

દુર દુર દુર થાને ક્ષત્રીનો ધર્મ ધારી.

નકકી નકકી નકકી તારું કાળચક્ર લમે છે.

અરે અધમ પાપી સતીઓને દમે છે.

જગતમાં હે જન્મી દુશ્ટ કર્મો કરે છે.

મુઠ મતિ મરી જને ભુમી ભારે મરે છે.

રત્ન—શુ ? હું તારે તાબે થાઉં ? જેમ તારા જન્મમાં ફેર છે તેમ મા-
રામાં નથી.

ધીર—અરે રંડી હજી સુધી તું મારું કહ્યું માનતી નથી. પણ યાદ રાખ
કે હું તારા કેવા હાલ કરું છું તે તું જો.

રત્ન—અરે દુશ્ટ આ તું શું બકે છે તું સ્વપ્ને નહિ ધાર કે આ સતિ તારે
સ્વાધીન થાય. નીલેજ તને અનાથ અબળાને પજવતાં લગ્ન નથી
આવતી. મનુષ્ય જાતિને ન છાજતા શબ્દો મુખેથી ઉચ્ચારતાં તારી
જીભ તાળવેથી તુટી કેમ નથી પડતી ? અરે હું તારે સ્વાધીન થાઉં
કદી આ શરીરનો નાશ થાય, આલધરા એક થાય, સુર્ય પશ્ચિમ
ઉદય થાય, તો પણ આ સતી પોતાનો ધર્મ તજી તારે સ્વાધીન થાય
એ કદી બને ખરું. હે માતું પૃથ્વી તું આ વખતે કેમ ફાટી આવા
પાપીઓને તારા ઉદરમાં ખેંચી નથી લેતી કે જેથી સતીઓના શીય-
ળનો ભંગ થતો અટકે. (એટલામાં ધીરશીંહ ક્રોધાવેશમાં આવે
છે તેને પોતાની સામે આવતો જોઇ કટાર હાથમાં લઈ ધીરશીંહને
દેખાડીને) આગળ વધવા પહેલાં જે મારા હાથમાં દુઃખમાંથી છો-
ડવાનારી જન્મદારે લઇ જનારી છે તેનો વીચાર કરી આગળ વધ.

લે હવે હું મારો પ્રાણ ત્યાગ કરું છું ને મારા આત્મહત્યાના પાપનાં ફળો જગતકરતાની હજુરમાં લણુજે (એમ કરી પોતાના પેટમાં મારવા જાય છે તે ધીરસીંહ છીનવી લેછે ને રત્નકુમારી મુન્છામાં પડે છે જાગ્રત થયા પછી) પ્રભુ શું ? હજી હું જીવું છું. પ્રાણનાથ ! પ્રાણનાથ ! !

ધીરસીંહ—(પોતાના મનમાં) અરે આ તો જીવ આપવા તત્પર થાય છે માટે તેના ઉપર જાગ્રદસ્તી ન કરતાં કળથી કામ લેવામાં હીક છે વહાલી હું તને કોઈ રીતે દુઃખી કરવા માગતો નથી. તારા સર્વ દુઃખો દુર કરી પ્રકુલીત મને દારૂ પા.

રત્ન—(મનમાં હું તેને દારૂ પાઉં તે બનેજ કેમ યાદ આવવાથી હા હા હીક થશે તે દારૂ પીને બેભાન થશે એટલે છટકી જવા યા તેનો પ્રાણ લેવાને હીક દ્રાવીશ.) હ્યો ત્યારે હું પાઉં છું. (સારા શબ્દોનો પડઘો સારોજ સંભળાય છે. ધીરસીંહ દારૂ પી બેભાન અવસ્થામાં પડે છે તેનો લાલ લઈ રત્નકુમારી કટાર હાથમાં લઈ) લે પાપી નીચ, ચંડાળ, ઘાતકી આ તારા પાપી કામનો બદલો. (એમ કહી કટાર ધીરસીંહના પેટમાં મારે છે ને નાશી જાય છે. પુરૂષ દ્રેસથી હથીયારબંધ.)

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ ચંપાનગરીની જેલ.

પાત્ર—દોહુલા પાછળથી રત્નકુમારી.

ગાયન ૩૮ મું.

દોહુલા— રે પ્રભુ આ શું થયું કંઈ, મર્મના સુજે મને. સુખ સૌ મારું હર્ષું તે, સત્ય શું ભાણ્યું તને.

આજ માનો ઉલટો તે, સુલટો થાએ નહિ.
 અન્યાય તે સુખી ખરે, ન્યાયને દુઃખ માથે સહી.
 હા પડ્યો હું કેદમાં હે. પગમાં બેડી ખડખડે.
 મીત્ર પત્ની ક્યાં રહીને, મીત્ર રણમાં રડવડે.
 અમ સૌ વીયોગ કેરા, દુઃખમાં હે કુખીયાં.
 અપરાધ તારો શો કયો તે, આમ તેં રીખાળીયાં.
 અહા ઇશ તારી ગતી વીચીત્ર છે. મોટા મહાત્માઓ પણ તેનો પાર
 પાર પામી સક્યા નથી તો હું પામર કાણ માત્રમાં.

ગાયન ૩૬ મું.

રત્નકુમારી—જલ્દી જઈ છોડવું હું મારા પતિ મીત્રને.
 મારા પતિ મીત્રને દોલુભા પવિત્રને—જલ્દી.
 નહિ લજવું આવેશને ખડકા ધરી આવાર,
 મુજ પતિ મિત્રનો વર્તાવું હું જય જયકાર—જલ્દી.
 પહેલો ચોકીદારને જઈ કશું હું ઠાર,
 મુજ પતિ મીત્ર દોલુભાને કાઢીશ જેલની બહાર—જલ્દી.
 (સર્વ ચોકીદાર આ વખતે નીંદ્રાવશ થએલ હતા.)
 તેથી જેલનું તાળું તોડી અંદર પ્રવેશ કરી દોલુભા સાથે રત્નકુમારી
 બન્ને નાશી જાય છે.

મવેશ ૩ બે.

સ્થળ જંગલ.

પાત્ર—ચંદ્રસીંહ.

ગાયન ૪૦ મું.

ચંદ્રસીંહ—અરે પ્રભુ આ શું કીધું, દુઃખ દાવાનળ મુજને લીધું.
 રત્ન અનુપમ આપી, પાછું છીનવી અરે પ્રભુ લીધું.

માત પીતા મુજ પ્યારાં, મુજ વીયોગેથી જુરી મરશે.
કાંતો સંન્યાસ લેછે, એ કલંક મુજને ચડશે.

ગાયન ૪૧ મું.

ચંદ્રશીલ—

દયાળુ પ્રભુ તું દયા કર જે.
પ્રીયા મારીથી મને મેળવજે.
રહી રાજ્ય માંહે લીધું સુખ કાંઈ.
પ્રીયાના વિયોગે ફરું અંહી તહીં.
અરેરે ફસાશે કે પાપીને ફંદ
એથી થાય મુજને અતિસે રંજ.

રત્નકુમારી—ભાઈ દોલુભા આપણે ધણા દીવસ થયાં ભુખ્યાં તરશાં જંગલમાં
રખડીએ છીએ પણ ક્યાંઈ તમારા મિત્ર ચંદ્રશીલની ભાળ મળી
નહીં અરે હવે શું કરવું.

દોલુભા—મારી સુલક્ષણુ બેન, શાન્ત થાઓ, આ સામે દેવાલય દેખાય છે
ત્યાં જઈ જરા આરામ લઈએ.

(બન્ને જણ દેવળમાં જાય છે.)

ગાયન ૪૨ મું.

રાગ—દીંડી.

રત્ન—

કરૂં વીનતિ જોડીને હાથ ત્રીપુરારી.
આ દાસીની અરજ ઉધારી,
ન કળી શકું હું રંક ગતિ તારી—કરૂં.
કાપ પાપ તું અમાપ જગદીશ,
આપ સુમતિ મુધારી નામુ શીસઃ
હાથ વીપત્તિ પડી છે શીર ભારી—કરૂં.

બહુ મુઝાય છે મુજ મન દીનાનાથ,
પ્રભુ મહેર કરી મેળવો મુજ નાથ;
આ જીંદગી થઇ પડી અકારી—કરં.

ચંદ્રશીલ—અહા પ્રભુ હવે તો ચાલી ચાલીને છેક થાકી ગયો. પણ ક્યાંક ચંદ્રવદનીની લાળ મળતી નથી. ચાલ જીવ, પાસેના દેવળમાં જઇ જરા આરામ લઉં. (ચંદ્રશીલ દેવળમાં જતાં રત્નકુમારી પર નજર પડતાં ચમકીને) અરે આ સ્ત્રી કોણુ હશે, જેઉં તો ખરો આ તો રત્નકુમારી. પણ તેની સાથે આ પુરુષ કોણુ છે તે અહીં ગુપ્ત રીતે ઉભો રહી જેઉં.

રત્ન—ભાઈ દોલુભા શું મને માન પતિ ચંદ્રશીલ નહી મળે.

દો.—એન આમ ગભરાઓછો કેમ.

ચંદ્ર—(મનમાં) હું પણ ખરેખર ભાગ્યશાળી કે પ્રીયા મળી, ને સાથે મારો વહાલો મીત્ર દોલુભા પણ જણાય છે. વાહ પ્રભુ તારી મતિ વીચીત્ર છે.

ગાયન ૪૩ મું.

એજ પ્રીયા મારી જરૂર તો જણાય છે,
જરૂર તો જણાય છે, ઉદાસી દેખાય છે—એજ.

મુખ એનું મનોહર ન બીજુ સુભાગી જેઉં,
એજ શશી કરેછે ઉદાસીરે—એજ.

મળું જઇ હું પ્રીયને ઉમંગ ઉર માંદી,
એને માટે મુખ કર્યું છે ત્યાગરે—એજ.

ખરો પ્રેમ એહનો છે મુજ ઉપરે,
રત્નકુમારી સતી ખરી નારીરે—એજ.

દોલુલા--અહાહા મારા વહાલાં બેન મારા મીત્ર ચંદ્રશીંહ તો આ રહ્યા.
(રત્નકુમારી ચંદ્રશીંહને જોતાંજ હર્ષધેલી બની.)

રત્ન--કોણ મારા વહાલા પતિ ચંદ્રશીંહ.

ચંદ્રશીંહ--કોણ વહાલી પ્રીયા રત્નકુમારી (એમ કહી ચુંબન લેછે.)

ગાયન ૪૪ મું.

રત્ન-- વાલમ મળીઆ હાં હાં હાં ટાળીઆ દુઃખના રાશી.
પ્રીતેથી આવો રસીક રસીલા.

મમ હૃદય તણા નીવાસી--ટળીઆ.

દયા ધરીને કરીને હરીએ ફરીને,

હૃદય અતિ મમ શાન્ત

મળીયા કાન્ત ગદ્ય આજ ઉદાસી--ટળીયા.

(સામેથી સૈન્ય આવતું જોઇને.)

ચંદ્ર--મારા વહાલા મીત્ર દોલુલા જ્યારે મનુષ્યના સુખનો મુર્ય હૃદય થાય
છે ત્યારે અણધાર્યા સર્વે આવી મળે છે તેમાં કાંઈ શક નહીં (દોલુ-
લાને બતાવીને) જે સામે આપણી શોધ કરનાર સૈન્ય આવતું
જણાય છે.

દોલુ--(હર્ષ પામીને) ખરેજ તેમાં સર્વેથી આગળ આવતો જણાય છે,
તે આપણો સૈન્યાધીપતિ રણજીતશીંહ જેવો છે.

ચંદ્ર--અહા પ્રભુ તારી શું વીચીત્ર ગતિ.

રત્ન--(આત્મીંગન દઇને.) મારા જીવન આધાર અણધાર્યા આવી મળે છે.
તે આપે જે મહારી સહાયતા કરવા સંકટો સહન કર્યાં તેનો આ
બદલો છે.

ચંદ્રશીંહ--(છાતી સાથે ચાંપીને.) નહિ નહિ ચંદ્રમુખી નહિ. આ તો તેં જે
પે.તાના જીવને ન ગણકારતાં પતિવ્રતપણુ જાળવ્યું તેનો આ બ-

દલો. (એમ કરી ગાલ તાણે છે.) એટલામાં સૈન્ય આવી પહોંચે છે તે સર્વે જનો અરસપરસ ભેટ છે.)

સૈન્યાધી—(ચંદ્રસીંહને નમન કરી) મહારાજ આપની સોધ માટે શહેર શહેર, જંગલે જંગલ, ફરતાં ફરતાં આજે અમારો મનોરથ સફલ થયો. માટે હથ્થરનો આભાર માનીએ છીએ.

ચંદ્ર—રણુજીતસીંહ તમોએ જે મારી સોધ માટે શ્રમ વેડ્યો છે તેનો બદલો મુખે કહેવાથી વળે તેમ નથી. હવે ચાલો સર્વે આપણે રાજ્ય તરફ જઈએ.

(સર્વે જાયછે.)

પ્રવેશ. ૪ થો.

સ્થળ રાજ દરબાર.

પાત્ર—માનસીંહ, પ્રધાન, ચોપદાર સર્વે કચેરી મંડલ વીગેરે પાછલથી ચંદ્રસીંહ, દોલુભા, રત્નકુમારી વીગેરે.

માનસીંહ—કેમ પ્રધાનજી. કુમાર ચંદ્રસીંહની ભાળ મળી કે કેમ ?

પ્રધાન—મહારાજ કુમાર શ્રીની સોધમાં ગએલું લશ્કર હજી પાછું આવ્યું નથી. પણ તેમના પત્રોથી સીધું થાય છે કે સ્થલે સ્થલે સોધ તો ઘણા વખતથી કરે છે પણ હજી પનો મળ્યો નથી.

માનસીંહ—પ્રધાનજી હવે કુમાર ચંદ્રસીંહની મળવાની આશા શી; કારણ કે જે ત્રીભોવન ફરી વળે તેવો આપણો સૈન્યાધીપતિ રણુજીતસીંહ તેની સોધમાં જ્યારે ન મળ્યો ત્યારે હવે મળવાની અશા વ્યર્થ. હરિ હરિ. હરિ.

(એટલામાં ચોપદાર ચંદ્રસીંહની આવવાની ખબર આપેછે.)

ચાપદાર—મહારાજ મહારાજ એક ખુશ ખબર નિવેદન કરતા હું કે મહારાજ ચંદ્રસીંહ આ પહોંચે છે.

માનશીંહ—અહા. આ હું જે ખબર સાંભળું છું તે જાગૃતમાં કે સ્વપ્નામાં (એટલામાં ચંદ્રસીંહ, રત્નકુમારી, દોલુભા અને રણજીતસીંહ પ્રવેશ કરીને.)

ચંદ્રસીંહ—પીતાજી આ સ્વપ્ન નથી. ખરે હું ચંદ્રસીંહ છું.

માનશીંહ—(શુધ્ધીમાં આવીને) કાણુ ? મારો પ્યારો પુત્ર ચંદ્રસીંહ ?

માનશીંહ—(રત્ન કુમારી સામું જોઈને) આ બાળા કાણુ છે ?

દોલુભા—મહારાજ. એ ચંદ્રનગરના રાજા દોલતસીંહનો પુત્રી ને મારા પ્યાર મીત્ર ચંદ્રસીંહની પત્ની છે. તેને સરવે રત્નકુમારી નામથી બોલાવે છે. (એમ કહી સર્વે હકીકત કહી બતાવે છે.)

માનશીંહ—બાળા રત્નકુમારી તેં જે અસંખ્ય દુઃખો વેઠ્યાં છે તે ઉરે ના લાવતાં ફક્ત તેં તારું પતીવૃતપણું પાળી હમેશાં પ્રેમ ભાવથી વર્તવું.

રત્નકુમારી—પીતા આપ જે બોલોછો તે મારી ઉપર કેટલો પ્રેમ ભાવ છે તે જણાઇ આવે છે. મેં જે દુઃખો વેઠ્યાં છે તે મારા શીયળને માટેજ પણ દોલુભા અને રાજકુમારે જે દુઃખો સહન કરેલછે તે ફક્ત મારેજ માટે, તેનો બદલો વાળવાને માટે આપની આસીપ ચાહું છું.

માનશીંહ—અરે બાળા હું તને મારા ખરા અંતઃકરણથી આસીપ આપું છું કે તું ભવસાગર મધે નીરંતર તરજે—(દોલુભા તરફ જોઈને) તેં જે વિના સ્વાર્થ સંકટો ભોગવ્યાં છે તેનો બદલો તને ઇશ્વર આપશે. એવી મારી આસીપ છે.

દોલુભા—મહારાજ. મેં તેમાં ઠાંધ મોટાઇ કરી નથી.

દોહા—(સદર) કારણ કે? આપના ઉપકારનો અદલો ખીલકુલ હું જાણી શક્યો નથી; જે મેં સંકટો વેઠ્યાં છે, તે આપના ઉપકારના પ્રતી-ખીબ સમાન છે.

ગાયન. ૪૫ મું

અંદ્રશી—

મમ મીત્ર જે ઉપકાર કર્યો, તે કદી ન ભુલું હું
કદી ન ભુલું હું પ્યારા મારા, કદી ન ભુલું હું. મમ.

ઉપકાર વીસેપ તાહરા, મેં દીલે ધર્યો છે જે
પત્નિ મહારીને લઇ, સંકટમાં મેળવી તેં. મમ.

તેનો અદલો વાળવાને—(પ્રભુ) વખત મને દે
પ્રભુ વખત મને દે અરજ ઉર ધારી લે. મમ.

ગાયન. ૪૬ મું

દોહા—રાગ. ક્યાં જાય તજ પ્યારા અંહી મુજને.
નથી કર્યો કંઈ ઉપકાર, ભાઈ તારો. (૨)

મેં ફરજ બનાવી ભાઈ, નથી એમાં કરી નવાઈ.
જાવું વહારે મીત્રની ધાઈ. કરો જય જય જય કીરતાર
ભાઈ તારો. નથી.

પ્રભુ સુખ મીત્રને આપો આ ભવનાં દુઃખ સૌ કાપો
એ રોજ જપું હું જાપો. અજ્ઞાની છું આવાર
ભાઈ તારો. નથી.

પ્રધાન—હવે આ વખત સોચતો નથી પણ આનંદનો છે. સર્વેનો મેળાપ
ઇશ્વરે કર્યો માટે ઇશ્વરની સ્તુતી કરીએ.

ગાયન. ૪૬ મું

સર્વ—કરો કૃપા. હરી-હરી હરી હરી.

ચર્ણુ સર્ણુમાં રહી સદાએ

વીનવીએ વારંવાર.

સહાય. સહાય. સહાય. સહાય તું થઇ. હરી હરી. હરી. કૃપા કરો

રત્ન કુમારી સતીનું આજે

સત્ય ઉરમાં ધારે.

સહાઇ. સહાય. સહાય તું થઇ. હરી હરી. હરી. કરો

સીયલ સાચવો નર ને નારી.

વીણુ ચડશે તમ વહારે.

સહાય. સહાય. સહાય તું થઇ. હરી હરી હરી. કરો.

અગાઉથી. આશ્રમ આપનારા સદ્યસ્થોનાં નામ.

શેઠ. મેમણ. નુરમાહામદ. હાજી તૈયબ.	પ્રત. ૧.
„ દાઉદ. હાજી. તૈયબ.	„ „
„ અબ્બાસ. હાજી. તૈયબ.	„ „
„ ઇસમાઇલ. હાજી તૈયબ.	„ „
„ કરીમ હાજી. તૈયબ.	„ „
„ અબ્બાસ ગની. ઇસાક	„ „
„ અલીમામદ. સરીફ	„ „
„ અમદ હાસમ.	„ „
„ અબ્બાસગનીબ. અબ્બાસ લતીફ.	„ „
શા. પ્રાગજી ધરમસી	„ „
શેઠ. અબ્બાસ. અબુબકર.	„ „
„ હાસમ. ઇસાક.	„ „
„ હાજી ઇસમાઇલ. આહમદ.	„ „
„ વીરજી. તૈયબ.	„ „
„ તારમામદ. હાજી અબુબકર.	„ „
„ ઇસાક. મુસાજી. ડરસોત.	„ „
ખોજા કાનજીલાઈ. માનજી.	„ „
„ સુસબ. અબ્બાસ.	„ „
„ અબ્બાસકરીમ. સુલેમાન.	„ „

શેઠ. મેમણ. હુસેન. મામદ.	પ્રત. ૧.
,, કાસમભાઈ. રામજી	,, ,,
,, ઇશ્વાહીમ. નલ્લાભાઈ.	,, ,,
,, સુલેમાન. કાસુજી મામસા.	,, ,,
,, અયુબ. મામદ.	,, ,,
,, જગમાલ. આગા ચોહાણ.	,, ,,
,, ઇસમાઈલ. પીરમામદ કુાં	,, ,,
,, આહામદ. માહામદ.	,, ,,
,, અલીમામદ. કાનજી	,, ,,
,, નુરમામદ. મીરાજી બેગ.	,, ,,
,, હાજી ઉમર જુમા.	,, ,,
,, હાજી ઉમર. હાજી યયુબ	,, ,,
,, વલીમામદ. હાજી રહેમતુલ્લા.	,, ,,
,, અબ્દુલ સકુર. હાજી તાર મામદ.	,, ,,
,, ઇશ્વાહીમ. આરેફ. કુાં	,, ,,
,, મામદ હાજી. આદમ.	,, ,,
,, કે. કુવરજી. કુાં	,, ,,
,, અકબરઅલી. લુકમાનજી	,, ,,
,, લતીફ. જમાલ.	,, ,,
,, અબ્દુલગની. ઇસાકમામદ.	,, ,,
,, અહામદ. કાપોર	,, ,,
,, અબ્દુલ કરીમ. રહેમતુલ્લા.	,, ,,
,, મહામદ. ઇશ્વાહીમ.	,, ,,

ખોળા આમદ. દાઉદ. અબલ.	પ્રત. ૧.
„ અબદુલ ગની. અહામદ	„ „
„ પીરમામદ. તુરમામદ.	„ „
„ અલારખા. રવજી	„ „
„ ઇબ્રાહીમ. તારમામદ.	„ „
„ તુરમામદ. હુસેન	„ „
„ કાસમ. હુસેન.	„ „
„ તુરમામદ. અબા. મામદ.	„ „
„ હાજી વલી હાજી મુસા નાખુદા.	„ „
„ તુરમામદ. હાજી	„ „
„ ઉરર. સકુર	„ „
રા. રા. ગંગારામ. જીવજીરામ.	„ „
„ મુવસંકર સાંકળેશ્વર. જોશી.	„ „
„ એમ. ઉત્તમચંદ. ગીરધરદાસ.	„ „
„ કરસનજી. પ્રાગજી. ભટ.	„ „
„ મુળચંદ. અમીચંદ. મહેતાજી	„ „
„ મોહનભાઈ. નીચ્છાભાઈ દેસાઈ.	„ „
„ એમ. ટી. ધીવાલા.	„ „
„ ઠા. મંગળજી કાનજી.	„ „
„ ઠા. મુળજી. મોતીલાલ.	„ „
„ સા. ઉજમસી. નાગરદાસ.	„ „
„ સોભાગ્યચંદ. સુખલાલ.	„ „
„ મણીલાલ. વીદલદાસ.	„ „

રા. રા. પરસોતમ. દેવસી. મીસ્ત્રી.	પ્રત. ૧.
„ ડાહ્યાભાઈ. ભગવાનદાસ. ખત્રી.	„ „
શેઠ. ગુલમામદ. હાથ ધસા.	„ „
રા. રા. તુલસીલાલ. અજરામર	„ „
„ મોતીરામ. માણેકચંદ.	„ „
„ જગજીવન. મકનજી પારેખ	„ „
„ ભોગીલાલ. ભીખા. ઝવેરી.	„ „
„ કપસ. ઇસવરલાલ. ત્રીભોવનદાસ. સાહ.	„ „
„ ખેચરદાશ. લખુભાઈ. પટેલ.	„ „
મી. છોટાલાલ. ગીરજાસંકર. જાની.	„ „
„ નથુલાલ. મુલચંદ શાર.	„ „
„ મહેતાજી. મગનલાલ. હરજીવન. સુકત.	„ „
„ લજ્જાસંકર. ગોપાળજી. આચાર્ય	„ „
સાહ. હીરાચંદ. કરશન.	„ „
„ અમથારામ. મુગટરામ.	„ „
મીસ્ત્રી. લખમજી.	„ „

જાહેર ખબર.

છપાય છે. છપાય છે. છપાય છે.

તાકીદ નામ નોંધાવો.

ગુમાન ખાળા.

ગાયન તથા ભાષણ સહીત.

ઘણજ રસીયું તથા બોધ દાયક. સરળ ને શુદ્ધ ગુજરાતીમાં. સ્ત્રી તથા પુરુ-
સને વાંચવા લાયક સુંદર મુશોભીત પુઠા સાથે પાના આસરે ૧૦૦.
કીમત. ૧૦ આના. આગળથી ગ્રાહક થનાર પાસેથી. આના ૮
લેવામાં આવશે.

ઘેરો ઘાલી પડેલા દુરમનો.

શું ? જોઈ રહ્યા છો. કુદી પડો. કાળી ચૈદસ ને આદીત
વાર ફરી ફરીને નહિ આવે.

વાપરી ખાત્રી કરો.

દુરાજનો મક્કમ ફક્ત. જે વાર લગાડવાથી દહે કરે છે. કીમત. ૩૫ ૧
ના. ૬ આના.

તાકાદની ગોળીઓ. શુદ્ધ વનરૂપિની બનાવેલી. કીમત. ૩૫ ૧ ના
૩. ૨ ગોળી. ૨૦

ચાંદીનો મક્કમ. ૩૫ ૧ ના. આના. ૧૨

એન-જીવણલાલ સાંકળેશ્વર.

રંગુન, ગલી નં. ૨૮ ઘર નં. ૬૯.

(૨)

સાહેબો નીચે નજર તો કરો.

દાહરો

દાદરે ઘેરો ધાલીઓ. લીધો દેસ તમામ રાજ્ય કરે રંગુનમાં. લશ્કર ઠામો ઠામ

કટાવ. છંદ.

કરી દાદર સીંહે ચડામ.

આવ્યું રંગુન ઉપર ધાઇ.

ખડી સ્વારી. મન વીચારી. રંગુન ઉપર આવ્યું ધાઇ.

ધણા મળ્યા પણુ કોઇ ન ફાવ્યા. વૈદ્યો આવ્યા

ને પોકાર્યા, ખરાં હથીઆરો છે અમ પાસે.

દ્યો ઉદલાસે. દાદર બસે. એને ત્રાસે.

દાદર સીંહ ના હીમત હારે. હાય હાય સર્વે પોકારે

દુસ્ત દાદર સીંહને મારે એવો મળે ન કો આવારે.

લાંબ જીવણલાલ સાંકળેશ્વર એન.

એક રૂપીઆ લવાજમમાં કેટલો લાભ લેશે ?

એકવાર લ્યો અને વાંચી જુઓ.

૧૮૭૧ થી મળને પસંદ પડેલું

પંચ ડાંડ.

દરેક આતવારે મગટ થતું પત્ર.

રમત, ગમત, ચાનક અને ચતુરાઈ

સંસારીક વ્યાવહારીક ચીત્રો સાથે

વારંશીક લવાજમ એક રૂપીઆ

બાહારગામવાલા પાસે રૂ ૧-૧૩-૦

જાહેર ખખર છાપવા માટે

પેહેલીવાર એક રૂપીયાની ઓળ ચાર.

ખીજવાર અરધો ભાવ.

લાંખી મુદત માટે ઉધડ દરાવ કરી શકાશે.

કામકાજ માટે.

જમનાદાસ ભગવાનદાસ. બુકસેલર.

ગોરીએન્ટલ બુક ડીપો દુકાન નં. ૧૦૯ લીંડીબજાર

એ સરનામે લખવા તસદી લેશે.

બાહારગામવાલા ધરાકોને દરેક જાતનો માલ ખરીદ
કરી મોકલવામાં આવશે રૂપયા અગાઉથી મોકલવા.

